

Univerzita Palackého Olomouc
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Žák základní školy a jeho volba další vzdělávací
dráhy**

Bc. Gabriela Křížková

Vedoucí práce: PaedDr. Alena Jůvová, Ph.D.

Olomouc 2013

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem „*Žák základní školy a jeho volba další vzdělávací dráhy*“, vypracovala samostatně a použila jen zdrojů uvedených v seznamu použité literatury.

V Olomouci 11. 4. 2013

.....

Gabriela Křížková

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především PaedDr. Aleně Jůvové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, cenné rady, připomínky, ochotu a za čas, který mi věnovala při konzultacích. Současně velký dík je také směřován všem mým respondentům, rodině a přátelům za podporu.

Obsah

Úvod	6
1 Základní pojmy	9
1.1 Základní škola	9
1.2 Střední škola	9
1.3 Rodina	10
1.4 Povolání	11
1.5 Volba povolání	12
1.6 Výchova k povolání a profesní poradenství	12
1.7 Kurikulární dokumenty	13
2 Systém vzdělávání v ČR	14
2.1 Základní mezinárodní úrovně vzdělávání - úroveň 0 – 3	14
2.2 Selektivita žáků	15
3 Osobnost žáka	17
3.1 Pojem osobnost	17
3.2 Časové vymezení a základní charakteristika pubescence	18
3.3 Typ osobnosti a volba povolání	21
4 Profesionální poradenství	23
4.1 Profesionální poradenství	23
4.2 Internetové portály týkající se profesní volby	26
4.3 Poradenství k volbě povolání na školách	28
4.3.1 Učitelé	29
4.3.2 Třídní učitel	29
4.3.3 Výchovní poradce	30
4.3.4 Školní psycholog	32
4.3.5 Pedagogicko-psychologická poradna	33
4.4 Poradenství k volbě povolání při úřadech práce	34
5 Role školy v procesu volby povolání	37
5.1 Kurikulární dokumenty	37
6 Vliv sociálního prostředí na žáka při rozhodování o dalším vzdělávání	43
6.1 Rodina	44
6.2 Vrstevnická skupina a kamarádi	46
7 Metodologie výzkumného šetření	50
7.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu	50
7.2 Výzkumné otázky	50
7.3 Výzkumný vzorek	50
7.3.1 Charakteristika respondentů	51
7.3.2 Rodinná situace respondentů	52
7.4 Volba výzkumné metody	52
7.4.1 Kvalitativní výzkum	52
7.4.2 Kódování a zakotvená teorie	53
7.4.3 Metoda rozhovoru	53
7.5 Průběh výzkumného šetření	54
7.6 Interpretace rozhovorů	54
7.7 Seznam kategorií a kódů	55
7.7.1 Představy žáků o vlastní budoucnosti	56
7.7.2 Problémy spojené s volbou povolání	58
7.7.3 Pomoc základní školy s volbou povolání	59
7.7.4 Role sociálního prostředí v procesu volby povolání	60

7.7.5 Vlivy působící na žáka v procesu rozhodování.....	62
7.7.6 Vlastní osoba žáka v procesu rozhodování	63
7.8 Diskuze	64
Závěr.....	68
Použitá literatura.....	69
Seznam grafů	75
Seznam příloh.....	76

Úvod

Odchod ze základní školy je pro žáky přelomovým životním okamžikem. V nesmírně obtížném vývojovém období dospívání je žák nucen rozhodnout se, jakým směrem se dále bude ubírat jeho vzdělávací a s ní související profesní dráha. A i když na rozhodování není většinou sám, přesto volba další vzdělávací cesty není jednoduchou záležitostí. Často ani dospělí jedinci nejsou schopni jednoznačně činit rozhodnutí a především za ně posléze přijmout odpovědnost. Je tedy žák deváté třídy základní školy již schopen rozhodnout se jakým směrem by jeho budoucí cesta měla směřovat?

Cílem teoretické části práce je teoreticky postihnout volbu další vzdělávací dráhy žáků základních škol, důkladně se zaměřit zejména na možnosti pomoci, které žák může využívat v procesu rozhodování, a na sociální prostředí, které žáka v dané situaci ovlivňuje.

Cílem empirické části práce je identifikovat a popsat faktory a vlivy, jenž na žáka základní školy působí v procesu volby další vzdělávací dráhy a porozumět možným problémům, se kterými se žáci v procesu volby mohou setkat.

V teoretické části jsme tedy nejprve vymezili nejčastější pojmy, které se v dané problematice objevují. Jsou uvedeny jejich definice, abychom s nimi mohli v průběhu celé práce účinně pracovat (kapitola 1).

Jelikož u pubescentů je volba povolání úzce spojena se školní docházkou bylo také nutné vymezit alespoň částečně systém vzdělávání, který je v České republice zaveden (kapitola 2).

Následně byla pozornost zaměřena na osobnost žáka a vymezení vývojového období pubescence, ve kterém se žák při procesu volby další vzdělávací dráhy nachází. Zajímavé je vymezení typů osobností a k nim přiřazení možných vhodných zaměstnání (kapitola 3).

V teoretickém rámci práce nemohlo chybět také bližší prostudování systému profesního poradenství pro žáky základních škol. Blíže jsme se tedy podívali na profesní poradenství ve školách, na úřadech práce, ale také na možnosti profesního poradenství, jenž žákům poskytuje internet (kapitola 4).

Na profesní poradenství v základní škole jsme volně navázali celkovou rolí základní školy v procesu volby povolání. Tedy jak s žáky a daným tématem základní škola pracuje ve vyučování s ohledem na Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (kapitola 5).

Jako poslední jsme se v šesté kapitole zaměřili, a můžeme říct, že se jedná o jeden z nejdůležitějších okruhů práce, na vliv sociálního prostředí na volbu povolání u žáků základních škol.

V praktické části je následně popsán a zdůvodněn výběr výzkumného vzorku a zvolených metod šetření. Pomocí prezentovaných zjištění je také odpovídáno na hlavní výzkumné otázky, jež vedou k naplnění výzkumného cíle. Zejména v empirické části jsme se věnovali otázce, zda žáci při volbě střední školy již berou v potaz otázku budoucího povolání. Zda tedy mají konkrétní představy o své budoucnosti a střední školu berou jako přechodný můstek přímo k vysněné profesní dráze nebo naopak, jestli se snaží odsunout volbu konkrétního povolání na pozdější dobu výběrem náhodné střední školy.

Téma volby střední školy a budoucího povolání je nesmírně zajímavou záležitostí. Jedná se o problém, který je aktuální v každé době a dotýká se velkého počtu populace. Práci tudíž můžeme považovat za přínosnou zejména proto, že je nesmírně důležité, aby na dané téma byla neustále upírána pozornost jak odborníků, kteří s dětmi pracují, tak i rodinami žáků, které mají největší možnost na ně pozitivně působit.

I. Teoretická část

1 Základní pojmy

První kapitola diplomové práce se bude zabývat základními pojmy. Vybrané pojmy se budou objevovat v průběhu celé práce, proto považují za důležité jejich objasnění hned na začátku. Různé termíny se v různé literatuře také často liší je tedy důležité vyjasnit si, s jakými definicemi budeme zde konkrétně pracovat.

1.1 Základní škola

Školský zákon uvádí, že základní škola poskytuje žákům základní vzdělávání. Žák zde absolvuje plnění povinné školní docházky po dobu devíti školních ročníků. Těchto devět ročníků je rozčleněno na první a druhý stupeň, kdy první stupeň tvoří první až pátý ročník a druhý stupeň šestý až devátý ročník. Základní vzdělávání má prostřednictvím osvojení strategií učení motivovat k učení celoživotnímu, učí žáky účinné komunikaci, spolupráci, tolerantnosti k dalším lidem, ohleduplnosti, duchovním hodnotám. Vede žáky k tvořivému myšlení, k řešení odpovídajících problémů a k poznávání svých schopností a reálných možností, jenž společně s osvojenými vědomostmi a dovednostmi uplatní při rozhodování o své životní a profesní dráze (zákon č. 561/2004 Sb.).

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání pak stanovuje povinný obsah, formy a délku vzdělávání a rozpracovává konkrétní cíle. Jako hlavní cíl je pak vytyčena snaha o „*utváření a postupné rozvíjení klíčových kompetencí a poskytnutí spolehlivého základu všeobecného vzdělávání*“ (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007, s. 12).

1.2 Střední škola

Střední škola, tedy střední vzdělávání navazuje na vzdělávání základní. Podmínkou pro přijetí na střední školu je tedy úspěšné absolvování povinné školní docházky. O přijetí rozhoduje ředitel konkrétní školy na základě prokázání vhodných schopností, vědomostí a zájmů, jenž byly dokázány při přijímacím řízení. Školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb., § 57) uvádí, že „*střední vzdělávání rozvíjí vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty získané v základním vzdělávání důležité pro osobní rozvoj jedince.*“ Všeobecné vzdělání se na střední škole dále rozšiřuje a škola se snaží upevňovat hodnotovou orientaci

žáků. Střední vzdělání také vede žáky k samostatnému vyhledávání informací a podpoře celoživotního učení. Nezbytné je rovněž vytvoření předpokladu k pokračování v navazujícím vzdělávání a přípravu pro výkon povolání nebo pracovní činnosti (zákon č. 561/2004, Sb.).

1.3 Rodina

Definici rodiny můžeme pojmut ze dvou hledisek. Ze širšího hlediska se na ni díváme jako na „skupinu biologicky příbuzných lidí, které charakterizují vztahy mezi generacemi“. Z užšího hlediska potom rodinu vnímáme jako „sociální skupinu, která vzniká manželstvím, rodičovstvím a příbuzenstvím a charakterizuje vztah manželů, vztah rodičů a dětí“ (Bakošová et al. 2005, s. 31).

Rodinou a její definicí se kromě pedagogiky zabývá mnoho disciplín a vědních oborů, například právo, ekonomie, medicína, sociologie, sociální antropologie, historie nebo psychologie.

Jako zajímavý příklad můžeme uvést vymezení rodiny z pohledu filosoficko-antropologického. Machula (2008, s. 21 – 30) vysvětluje pojem „tradiční rodina“, který charakterizuje jako rodinu, jež vychází z monogamního manželství, potomků rodičů a případně dalších příbuzných. Taková rodina je zakotvena v tradicích, náboženstvích a značí ji vzájemná soudružnost mezi jednotlivými členy. S pojmem „tradiční rodina“ musí však podle něj také existovat „rodina netradiční“, kterou vidí jako jakýkoliv druh lidského soužití. Za „netradiční rodinu“ bychom podle Matouška (2008, s. 182 – 183) mohli považovat například i rodiny neúplné, či soužití homosexuálních párů. V současnosti podle něj také mnoho autorů odkazuje na pojem sériová monogamie, jež je vysvětlována jako několikéřé manželské soužití za život jedince, protože jak říká Matoušek (2008, s. 182) „člověk, který je pro partnery dostatečně atraktivní, může bez velkých obtíží založit během života rodinu několikrát“.

Ačkoliv má rodina podstatný význam pro všechny její členy i celou společnost, tak tradiční pojení rodiny se stále mění. Rodina již do mladší generace nevkládá pouze majetek nebo určité společenské postavení, ale dle Matouška a Kroftové (2003, s. 39) je v dnešní době základním a nejdůležitějším vkladem rodiny do dětí *vzdělání a příprava na vstup do praktického života*. Rodiče však často na děti mohou vyvíjet až nepřiměřený tlak v souvislosti se vzděláváním (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 39). Nicméně v současném

vzdělávání můžeme pozorovat to, že děti často své rodiče v určitých dovednostech předstihují (zejména se jedná o počítačovou techniku) a tím se pro ně stávají určitou autoritou (Matoušek, Kroftová, 2003, s 39). A ačkoliv někteří autoři mluví o rozpadu tradičního pojetí rodiny, i dnes je absolutně zřejmý její nezpochybnitelný význam jak pro dospělého, tak i pro dítě. Probíhá v ní prvotní socializace dítěte, jeho počáteční rozvoj osobnosti a také stojí u důležitých změn v životě dítěte. Může jít o nástup dítěte do mateřské školy, nástup do základní školy, rozhodování o profesní dráze atd. (Kraus, 2008, s. 79).

1.4 Povolání

Havlová (1996, s. 7) uvádí, že povolání můžeme **subjektivně** charakterizovat jako určitou, pro člověka specifickou, aktivitu, jíž si zabezpečuje finanční zajištění. Neméně důležitý požadavek na povolání člověka je individuální uspokojování, tedy potřebná seberealizace.

Objektivně lze pak povolání definovat jako místo pro člověka v určitém souboru činností, z nichž se skládá celková ekonomika společnosti (Havlová, 1996, s. 7).

Tento termín je však často používán v různých významech a v řadě jazycích má také mnoho významů. Vždy by ovšem měl zahrnovat tři základní rysy jak je uvádí Havlová (1996, s. 7), které povolání obecně charakterizují:

1. technologické – manuální nebo psychické operace, provozované v daném povolání, můžeme tedy mluvit o obsahu pracovních činností,
2. ekonomické – odměna, jež je za práci poskytována, tedy plat a mzda,
3. sociální – prestiž, která je s daným povolání spojována, mluvíme tedy o všeobecně prokazovaném sociálním uznání.

Další definicí pro povolání pak může být soubor činností vnitřně spjatých a zejména vyžadující specifický druh znalostí, dovedností a vědomostí. Jde o činnosti vykonávané systematicky a dlouhodobě. Povolání nám pomáhá určovat místo ve společenské struktuře, je tedy klíčem k naší socializaci. A v neposlední řadě formuje naše sociálně – psychologické, ale i fyzické vlastnosti (Havlová, 1996, s. 8).

1.5 Volba povolání

Průcha, Walterová a Mareš (2003, s. 274) volbu povolání definují jako: „*proces zahrnující rozhodování o volbě studia nebo přípravy na povolání, konkrétního povolání a celou profesní dráhu člověka. Volba povolání je součástí celkového vývoje osobnosti, v němž hlavní roli hrají rozhodovací procesy.*“

Ani termín volba povolání není však vždy definován stejně. Další vymezení poskytují např. Strádal, Mertin a Úlovcová (in Hlad'o, 2008, s. 3), kteří chápou volbu povolání jako rozhodování o konkrétním povolání, které by žák, či jakákoli osoba chtěla dále v životě vykonávat. Do termínu zahrnují také výchovu k volbě povolání, které se budeme dále podrobněji věnovat, samotný výběr střední školy nebo rekvalifikaci na jiné povolání.

Volba povolání úzce souvisí, či je její součástí, s volbou další vzdělávací dráhy, tedy volbou střední školy. Jedná se tak o dlouhodobý rozhodovací proces (Hlad'o, 2008, s. 3).

1.6 Výchova k povolání a profesní poradenství

Poradenství pro volbu povolání bude v práci věnována samostatně celá kapitola. Zde tedy uvedeme jen krátce základní charakteristiku a zejména pak rozčlenění některých pojmů, které se mohou zdát být stejné, ale ve skutečnosti mezi nimi můžeme rozdíly nalézt.

Výchovu k povolání definuje Vendela (2008, s. 49) jako dlouhodobý proces probíhající v rámci všeobecného vzdělávání. Jedná se o součást rámcových vzdělávacích programů pro základní školy a tedy i školních vzdělávacích programů jednotlivých škol. Zahrnuje přípravu na svět práce, žáky seznamuje s trhem práce, jejich povinnostmi a právy v pracovním procesu a také se snaží žáky obeznámit se socioekonomickými statusy různých profesí (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007).

Profesní orientace je pak definována jako „*krátkodobá, nebo dokonce jen jednorázová pomoc mladým lidem při výběru další školy nebo povolání*“ (Vendel 2008, s. 50).

Profesní poradenství taktéž Vendel (2008, s. 50) charakterizuje jako odbornou pomoc. Jde o systém poradenských služeb, které napomáhají jedinci při rozhodování o profesní a vzdělávací orientaci. Profesní poradenství je uskutečňováno jak ve vzdělávacích institucích, tak i na úřadech práce či v pedagogicko-psychologických poradnách.

Blíže se na to, kdo se zabývá profesním poradenstvím, jak je vykonáváno a jaká jsou jeho specifika a rysy, se zaměříme v samostatné kapitole.

1.7 Kurikulární dokumenty

Vzdělávání v České republice probíhá na základě kurikulárních dokumentů, ty zabezpečují, že se žákům při jejich volbě další vzdělávací dráhy nevěnuje škola pouze v rámci poradenství, ale činnosti pomoci jsou začleněny také do vyučování v rámci vzdělávací oblasti Člověk a svět práce, které se také budeme věnovat podrobněji.

Jak uvádí Národní program rozvoje vzdělávání ČR (2001), tzv. Bílá kniha, základní vzdělávání je základní institucí, jejíž splnění je povinné pro všechny děti naší republiky, proto je nesmírně důležité dbát na to, jaké výchovné a vzdělávací šance pro mladou generaci nabídne. Je třeba zaměřit se na pozitivní rozvoj a ovlivňování osobnosti žáků, na jejich schopnost žít a spolupracovat s ostatními jedinci a v neposlední řadě je v co největší míře motivovat do jejich budoucího osobního i pracovního života. Zaměřuje se na vzdělávací cíle, metody a formy práce a také na problémy, které se u žáků v závislosti na daném stupni vzdělávání vyskytují. Také popisuje a rozvádí cíle vzdělávání, jež jsou uvedeny ve školském zákoně a stanovuje hlavní oblasti vzdělávání (zákon č. 561/2004 Sb.). Bílá kniha udává snahu co nejvíce oddálit rozhodování o budoucím vzdělávání, ale současně považuje za důležité to, aby si žáci ujasňovali své vlastní představy o své studijní a profesní budoucnosti.

Z národního programu vzdělávání vychází také rámcové programy vzdělávání, které jak uvádí školský zákon (zákon č. 561/2004 Sb.) se zaměřují na „*konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání*“. V naší práci se zaměříme na Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV). Jako jeden z hlavních cílů základního vzdělávání je v RVP ZV stanovena pomoc žákovi při uvědomování si svých vlastních reálných možností a možností jejich uplatňování při dalším rozhodování o profesní orientaci. Opět je zde kladen důraz na poznávání a rozvoj vlastních schopností a dovedností.

2 Systém vzdělávání v ČR

Jak jsme již uvedli výše, vzdělávání v České republice probíhá podle kurikulárních dokumentů, jež vycházejí z Národního programu rozvoje vzdělávání, tzv. Bílé knihy.

Na státní úrovni zastupuje kurikulární dokumenty Národní program vzdělávání a Rámcové vzdělávací programy. Národní program vzdělávání se zaměřuje na východiska a předpoklady rozvoje vzdělávací soustavy, společné otázky jednotlivých stupňů vzdělávání a specifické problémy stupňů a oblastí vzdělávání. Rámcové vzdělávací programy (RVP) pak blíže charakterizují jednotlivé stupně vzdělávání. RVP jsou tedy vytvořeny pro předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, gymnázia, střední odborné vzdělávání a speciální vzdělávání (Národní program rozvoje vzdělávání, 2001, www.nuv.cz).

Školní úroveň kurikulárních dokumentů pak tvoří Školní vzdělávací programy, které si vytváří každá škola jednotlivě podle svých potřeb dle Manuálů a metodik pro tvorbu Školních vzdělávacích programů (www.nuv.cz).

2.1 Základní mezinárodní úrovně vzdělávání – úroveň 0 – 3

Mezinárodní klasifikace vzdělávání byla vydána a vypracována počátkem 70. let Organizací spojených národů pro výchovu, vědu a vzdělávání (UNESCO). Zaktualizovaná klasifikace byla schválena v roce 1997 jako ISCED 1997. V České republice byla mezinárodní klasifikace vzdělávání zavedena v roce 2007 sdělením Českého statistického úřadu (www.czso.cz).

Preprimární vzdělávání (ISCED 0)

Je určeno dětem ve věku od tří let až po vstup do povinné školní docházky. Vzdělávání probíhá v mateřských školách. Hlavní snahou předškolního vzdělávání je orientace dítěte k osvojování základních klíčových kompetencí, aby tak získalo úspěšné předpoklady pro své celoživotní vzdělávání (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2007, s. 7).

Primární vzdělávání (ISCED 1)

Jde o první stupeň základní školy, tedy povinného vzdělávání, které jsme definovali již v úvodní kapitole.

Nižší sekundární vzdělávání (ISCED 2)

Jde o druhý stupeň základní školy. Primární a nižší sekundární vzdělávání dohromady tvoří v České republice základní povinné vzdělávání. Vztahuje se na něj Rámcový vzdělávací program pro základní školy.

Tato úroveň vzdělávání je pro naši práci klíčová, neboť právě zde probíhá rozhodování žáků o dalším vzdělávání a možném budoucím povolání. Obyvatelstvo České republiky s nejvyšším dosaženým základním vzděláním jsou nesmírně rizikovou kategorií na trhu práce. Podle Procházkové (2006, s. 54) jde však především o problém týkající se absolventů základních škol, nikoliv gymnázií, neboť tito žáci většinou bez problémů přechází na studium na vyšším sekundárním vzdělávání.

Vyšší sekundární vzdělání (ISCED 3)

Do následující úrovně spadají střední odborné školy, střední odborná učiliště, učiliště, gymnázia, osmiletá gymnázia (5. - 8. ročník), šestiletá gymnázia (3. - 6. ročník). Specifickou kategorií jsou také konzervatoře a umělecké školy, kterými se však nebudeme zabývat.

2.2 Selektivita žáků

Žáci jenž vstupují do školského systému mají pro vzdělávání určité předpoklady. Ty jsou dané jak dědičnými dispozicemi, tak i sociálním a společenským prostředím ve kterém vyrůstají. Takové předpoklady pak mohou do jisté míry předurčovat jak bude studium pro žáky náročné a jak snadno, či složitě budou dosahovat konkrétních výsledků. Zejména v prvních letech školní docházky by měla být věnována maximální péče žákům, jenž nemají pro studium takové přirozené nadání jako žáci jiní. Podle Procházkové (2006, s. 99) „*Současné trendy vycházející ze zkušeností vyspělých zemí jasně hovoří ve prospěch podpory slabších žáků, která je pro růst celkové vzdělanostní úrovně společnosti přínosnější než zvláštní péče o elitní žáky.*“

K segregaci žáků dochází například při přechodu žáků ze základní školy na víceletá gymnázia (většinou v páté třídě). Dochází k ní ve velmi raném věku, kdy ostatní žáci mnohdy ještě ani nedostanou příležitost se těm „nadanějším“ vlastním přičiněním nebo i za pomoci školy vyrovnat. Avšak naproti tomuto obecnému přesvědčení mezinárodní výzkum PISA 2003 dokázal, že nejen na gymnáziích studují nejlepší žáci. Tak např. v 9 % nejlepších žáků bylo méně než 40 % žáků gymnázií, zbytek žáků studovalo na základních školách. Důvodem může

být to, že se gymnáziím nedaří vybírat opravdu pouze nejlepší žáky, ale také to, že se žáci z nějakých důvodů na gymnázia nepřihlásí.

Dalším důvodem segregace může být rodinné prostředí, ve kterém žák vyrůstá. Mnohé výzkumy, ale i zkušenosti dokazují, že rodiče, jenž mají vyšší vzdělání mají také vyšší očekávání od svých dětí, proto tyto děti častěji dosahují lepších výsledků a snaží se o dosažení co nejvyššího a kvalitního vzdělání (Procházková, 2006, s. 99).

3 Osobnost žáka

Ve třetí kapitole se zaměříme na osobnost žáka. Jelikož se práce věnuje žákovi převážně na druhém stupni základní školy, tak se blíže seznámíme s obdobím dospívání, obdobím pubescence a jeho vývojovou periodizací. Vymezení vývojových stadií se v literatuře neobjevuje jednotně, proto se zaměříme na různé autory, kteří se vývojovou periodizací zabývají. V kapitole se také budeme věnovat psychologii osobnosti, definujeme si pojem osobnost a zaměříme se na možnou souvislost typu osobnosti a volby povolání.

Kapitolu lze považovat za velmi důležitou. Každý kdo může žákovi poskytnout pomoc při jeho volbě profesionální dráhy musí znát velmi dobře zákonitosti psychologie osobnosti i psychologie vývojové. Je potřeba pružně reagovat na změny a vývojová specifika v chování, prožívání a myšlení, ke kterým u dospívajících dochází a být na ně připraven. Ať už se jedná o rodiče, učitele výchovy k volbě povolání, výchovné poradce nebo poradce na úradech práce.

3.1 Pojem osobnost

Podle Nakonečného (2009, s. 9) a Říčana (2007, s. 11) je **pojem osobnost** využíván v různých situacích, významech a oborech. Nejedná se tedy pouze o pojem oboru psychologie. Mimo obor psychologie ho můžeme najít v kulturní antropologii, sociologii, medicíně, či pedagogice. Právě pedagogika například chápe osobnost jako východisko pro svoji práci, je její podmínkou a také cílem. Jako věda, která se zabývá formováním osobnosti, vidí osobnost ve vzdělaném a vychovaném člověku (Smékal, 2002, s. 14). V rámci psychologie se pak osobností zabývají veškeré její oblasti, pro příklad psychologie motivace, sociální nebo vývojová psychologie.

A tak jako se osobnost objevuje v rozličných oborech a oblastech, existuje také mnoho jejích definic podle různých teoretických pojetí. Jak uvádí Nakonečný (2009, s. 17), tak např. behaviorismus (psychologii chápe jako vědu o chování) osobností rozumí určitou soustavu vnitřních faktorů, jenž jsou proměnné a osobnost vymezují nebo jako systém zvyků, které ji vyjadřují. Zvyky jsou zde chápány jako naše naučené způsoby a sklony chovat se určitým způsobem. Oproti tomu fenomenalismus (který psychologii chápe jako vědu o vnitřních psychických prožívání) osobnost charakterizuje jako naši osobitou „*vnitřní strukturu*“

psychických vlastností či hodnotových orientací, které určují naše chování“ (Nakonečný, 2009, s. 18).

Další 3 různá vymezení osobnosti nabízí Říčan (2007, s. 11 – 12) ve své knize Psychologie osobnosti:

1. hodnotící pojem – osobností je jedinec, který určitým způsobem vyniká, nemusí kopírovat a napodobovat jiné, tudíž má svoji tvář a dokáže kontrolovat své zodpovědné chování a jednání, takový hodnotící význam nacházíme především v běžném životě a přirozené komunikaci,
2. psychická individualita jedince – zde se osobností rozumí individuální rozdíly a odlišnosti jedinců navzájem, většina autorů mluví o odlišnosti jedinců v téže kultuře, může ale jít i o kultury jiné,
3. osobnost jako struktura psychiky – „*osobnost je člověk jako celek po stránce duševní*“ (Tardy, 1967 in Říčan, 2007, s. 12).

3.2 Časové vymezení a základní charakteristika pubescence

Snaha o periodizaci vývojových stadií byla vždy poměrně dlouhodobá a často se volila různá uspořádání a měřítka pro srovnávání a třídění. Základním kriteriem je tedy biologický věk a také všechny obecné projevy a změny u jedince z hlediska biologického a fyzického, psychologického a sociálního (Taxová, 1987, s. 55). Z různých vývojových stadií se zaměříme jen na období dospívání a zejména období pubescence, které je pro diplomovou práci klíčové.

Langmeier a Krejčířová (1998, s. 139) například období pubescence vymezují zhruba od 11 do 15 let. Následně období ještě dělí na fázi prepuberty – u dívek trvá většinou od 11 do 13 let a u chlapců od 12 do 14 let a fázi vlastní puberty, která trvá do dosažení reprodukční schopnosti – přibližně od 13 do 15 let. Adolescence následně pokračuje přibližně do 20. roku života jedince, kdy je ukončena plnou reprodukční zralostí a dokončeným tělesným růstem.

Štefanovič (1974) in Taxová (1987, s. 57) považuje za nejčastější periodizaci:

- mladší školní věk (6 – 11 let), v něm prepubertu 8 – 11,
- střední školní věk (11 – 15 let), ten se přibližně kryje s pubertou,

- starší školní věk (15 – 18 let), se kterým začíná současně adolescence, ta však trvá do 20 nebo 22 let.

Dalším příkladem periodizace dospívajících uvádí Macek (2003, s. 35 – 36), který zcela z členění vývojových období vynechává pojem pubescence. Celé období dospívání označuje pojmem adolescence, kterou následně vnitřně člení:

- časná adolescence (od 10 do 13 let věku),
- střední adolescence (od 14 do 16 let věku),
- pozdní adolescence (od 17 do 20 let věku).

V práci dále budeme pokračovat pouze s periodizací tak jak jsme ji uvedli výše dle Langmeiera a Krejčířové (1998).

Obecně je období pubescence jedno z nejvíce kritických a dynamických období v životě jedince. Počátek bývá spojován se změnami v pohlavních funkcích, prvními známkami pohlavního zrání a konec je dovršen plnou pohlavní zralostí a dokončením tělesného růstu. Všechny změny v tomto období se vyskytují poměrně těsně za sebou (Hříchová, Novotná, Miňhová, 2000, s. 52).

Z pohledu psychologického dochází u pubescentů k velké emoční vratkosti, jedinec často a nápadně mění své nálady. Každá změna je většinou velmi intenzivně prožívána. Výrazné jsou zejména změny nálad směrem k negaci či hněvu. Časté také je, že dospívající často sami nerozumí těmto změnám, proto se mohou uchylovat k dennímu snění a svému vnitřnímu světu.

Jedinec se již snaží emancipovat od rodiny, hledá způsoby jak se stát samostatnějším. Objevuje se až přehnaná revolta proti rodičům, vytýkání nedostatků, které ani nemusejí být skutečné, stud za projevy lásky od rodičů. Z toho následně plyne přemísťování svých vazeb k vrstevníkům. Takové nové a pevnější vztahy s vrstevníky mu dávají jistotu, kterou ztrácí odpoutáváním se od rodiny. Pozvolna se také začíná objevovat zájem o druhé pohlaví. Jde však spíše o zájem „na dálku“, formou různého koketování, her. Vzniká také touha mít někoho rád (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 143).

Také z hlediska vzhledu dochází k významným změnám. Mění se tělesné proporce, u chlapců jde často o velké růstové skoky. S větší fyzickou vyspělostí, větší fyzickou silou souvisí také přání jednat jako dospělý a hlavně být za dospělého považován (Taxová, 1987, s. 69).

Jednou z nejzásadnějších oblastí, která je typická pro období pubescence je volba budoucího povolání. I když je dítěti vždy poskytováno profesní poradenství ze strany školy, může to pro něj znamenat v mnohých případech velmi stresovou situaci. Může se objevovat strach z budoucnosti a obava z přijetí nové sociální role studenta střední školy (Urbanovská, 2010, s. 27). Jak uvádí Helus (2009, s. 254) „*Adolescent zvažuje jaké životní šance se mu tou či onou volbou otevírají či uzavírají. .. dělá si starosti, vyhledává informace, pociťuje nadšení nebo úzkost, leká jej nebezpečí „přibouchnutých dveří“, promýšlí jiné alternativy, kdyby to či ono nevyšlo.“*

Super (1981) in Fontana (2010, s. 327) navrhl model, který se pokouší zobrazit vývojová stadia při volbě povolání u dětí. Jako u každého modelu i tento je pouze orientační a ne u všech jedinců odpovídá realitě. U některých se jednotlivá stadia mohou objevit mnohem později než u druhých.

Stadium 1. Stadium fantazií (rané dětství): Stadium fantazie obvykle probíhá do prvních ročníků základní školy (do 10 – 11 let věku). Děti si samy sebe představují v určitém povolání, představují si, čím by se chtěly v dospělosti stát. Přání se neváže na vlastní schopnosti dětí. Velmi málo myslí na skutečnosti, které s jejich vysněným povoláním souvisejí.

Stadium 2. Stadium zájmu (pozdní dětství): Stadium přichází v době postoupení do vyšších ročníků základní školy (přibližně 11 – 12 let věku dítěte). Fantazie bývá nahrazována zájmem o různé oblasti života. Pro děti je tedy již důležitější to, zda je povolání bude bavit než jejich přání z dřívější doby.

Stadium 3. Stadium schopnosti (střed druhé desítky let věku): Kolem 14 a 15 let věku dítěte. Dítě již začíná brát ohled na své schopnosti, začíná si uvědomovat, že některé oblasti mohou být nad úroveň jeho schopností. Bere v potaz svůj školní prospěch, podmínky pro přijetí do školy. Častěji se také ohlíží na osoby vykonávající povolání, jenž by samo dítě chtělo, mohou se pro ně stát vzorem a modelem pro jejich vlastní budoucnost (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 154).

Stadium 4. Stadium ohledávání (konec druhé desítky věku): Věk jedince se blíží 20 letům. Jedinec podniká již první pokusy hledání zaměstnání, zasílání životopisů, hledání volných pracovních míst.

Superův model je často využívám v procesu profesního poradenství, kterému se budeme věnovat v následující kapitole, a k reálnému uvědomění si vlastních schopností a možností.

Častá nejistota při volbě povolání je dána také tím, že žák se rozhoduje v době, kdy ještě nemusí být zájmově nijak vyhraněný a jeho schopnosti a charakterové vlastnosti ještě nedosáhly konečného stadia. Volba povolání je v určité míře zátěží nejen pro žáky samotné, ale i pro jejich rodiče, kteří s nimi touto volbou procházejí. V konečném důsledku by ale mělo jít stejně o to, aby žák zvolil takovou profesní cestu, která by ho uspokojovala z hlediska zájmů a na které by mohl naplno využít svých schopností.

3.3 Typ osobnosti a volba povolání

Souvislost mezi typem osobnosti a volbou povolání u dospívajících uvádí ve své publikaci Melgosa (2000, s. 54 – 55). Vychází z rozdělení podle Johna Hollanda. Jednotlivé typy osobností se samozřejmě mohou překrývat a člověk je proto schopen vykonávat více profesí než jen jednu, nicméně se u každého jedince vyskytují jisté dominantní vlastnosti, které předurčují, že by nás určitý druh povolání mohl uspokojovat více než povolání jiné. Často se stává, že lidé opouštějí zaměstnání, která jim nevyhovují, aniž by přesně věděli proč. Naše osobnost se promítá do každé činnosti, kterou vykonáváme a právě v zaměstnání se stává jedním z klíčových faktorů, jenž ovlivňují naši úspěšnost.

Uvedeme si tedy šest základních skupin jak je uvádí Melgosa (2000, s. 54 – 55), které se vztahují k určitým typům povolání. Nutno podotknout, že na základě tohoto modelu jsou konstruovány také testy využívané poradci pro volbu povolání.

- **Realistický typ** – vyhledává úkoly, které jsou založeny na pohybové a tělesné zručnosti. Jsou pro něj důležité viditelné a konkrétní výsledky práce a nejvíce se zaměřuje na praktické úkoly. Může se jednat o tesaře, zedníky, zahradníky nebo instalatéry.
- **Vynalézavý typ** – nevyhledává práci s lidmi, rád pracuje intenzivně, ale nezávisle na jiných. Často nevidí praktické souvislosti, zaměřuje se pouze na teoretickou stránku

věcí. Je u něj výrazně rozvinuto abstraktní myšlení. Může jít o chemiky, vědce, fyziky nebo biology.

- **Umělecky založený typ** – jeho tvůrčí zaměření jej vede ke styku s uměním, divadlem hudbou atd. Snaží se tvořit něco nového, netradičního, neotřelého, což mu jeho rozvinutá tvořivost často umožňuje. Je přesným opakem konvenčního typu. Může jít o hudebníky, návrháře, spisovatele, výtvarníky.
- **Společenský typ** – zde je dominantní přání pomáhat druhým lidem, jednat s lidmi v zaměstnání, snažit se jim porozumět. Jde o typ empatický, chápající. Snaží se vyhnout povoláním fyzicky náročným. Může se jednat o psychology, sociální pracovníky, učitele, zdravotníky.
- **Podnikavý typ** – má výborné komunikační a argumentační schopnosti. Dokáže být sebejistý, dominantní, jde si za svým cílem. Často se objevuje ve vedoucích pozicích, dokáže vytvářet a uskutečňovat nové projekty. Má výborné přesvědčovací schopnosti. Může se jednat o manažery, podnikatele, politiky.
- **Konvenční typ** – má rád když nad ním stojí autorita. Je spolehlivý, dokáže respektovat daný řád a předpisy. Spokojí se s prací rutinní, stereotypní a klidnou. Může se jednat o účetní, pokladní, administrativní pracovníky, knihovníky.

4 Profesní poradenství

4.1 Profesní poradenství

Profesní poradenství jsme si již definovali v úvodu diplomové práce. V této kapitole se na něj ovšem podíváme více dopodrobna. Zaměříme se také na kariérové poradenství obecně, tedy takové, jež probíhá v průběhu celé profesní kariéry. Následně se pokusíme seznámit se s poradenstvím specifitějším, tedy pro žáky, jenž se rozhodují o svém budoucím povolání. Takové pak probíhá nejen ve školním prostředí, ale i mimo něj.

Na začátek je velmi důležité charakterizovat také pojem poradenství. Můžeme uvést hned několik ustálených pravidel, která poradenství charakterizují (Kostolanský, 1992, s.):

1. poradenství, tedy v základě poskytování rady je založeno na respektování práva každého jedince na pomoc tehdy, když o ni skutečně požádá,
2. zaměřuje se především na dosažení co nejlepšího vývoje kariéry a snaží se umožnit jedinci co největší rozvoj jeho možností,
3. je založeno na spolupráci různých organizací, jako je škola, úřady práce, pedagogicko-psychologické poradny atd.,
4. musí být ochotno respektovat odmítnutí rady od jedince,
5. velmi důležitá je odborná kvalifikace poradce, která má vliv na celkovou kvalitu poradenství,
6. poradci nesmí přebírat odpovědnost za klienty, či žáky, je nutná spolupráce a především převzetí odpovědnosti žáků a klientů za svá rozhodnutí,
7. i při skupinovém poradenství se musí na člověka nahlížet jako na individualitu a je proto nezbytný osobní přístup a poznání klienta.

Základy profesního poradenství u nás byly položeny již na počátku 20. století, v té době dosáhla psychologie takové úrovně, že mohla aplikovat své poznatky na různá odvětví společenského života (Bubelíni, 1989, s. 13).

V procesu poradenství je nesmírně důležitý holistický pohled na člověka. Poradce se nemůže zaměřit pouze na některou oblast v životě jedince. Profesní a kariérové poradenství je

proto potřeba brát jako součást plánování celého života. Už například teoretik Ginzberg (in Nilsson, Akerblom, 2001, s. 30 - 34) vidí **profesní poradenství** pouze jako součást vývojového období pubertálního do asi dvaceti let věku jedince. Super (in Nilsson, Akerblom, 2001, s. 30 - 34) pak definuje **kariérové poradenství** jako něco co prostupuje naším celým životem, a proto ho a celou kariérovou cestu a její průběh rozdělil do pěti fází: růst, hledání, usazení, udržování a ustávání. I přesto, že se tato práce má zabývat především prvním rozhodováním žáků základních škol o jejich budoucí profesi, fáze kariérové cesty si pro názornost uvedeme (viz tab. 1).

Fáze života/profes. vývoje	Mladistvý věk 14 – 25	Nižší střední věk 25 – 45	Vyšší střední věk 45 - 65	Stáří 65 - ?
Ustávání	Věnování méně času koníčkům	Omezování účasti na sportovních aktivitách	Zaměření se na podstatné činnosti	Snižování počtu pracovních hodin
Udržování	Potvrzení současné volby povolání	Zajišťování pozice v zaměstnání	Vzdorování konkurenci	Věnování se tomu, co člověka stále baví
Usazení	Nástup do zaměstnání ve zvoleném oboru	„Zabydlení“ se ve stálém zaměstnání	Rozvíjení nových dovedností	Věnování se tomu, co člověk vždycky chtěl dělat
Hledání	Zjišťování informací o různých možnostech	Hledání možnosti vykonávat vysněné povolání	Vymezování nových problémů, na kterých je třeba pracovat	Hledání vhodného místa, kde by člověk strávil důchod
Růst	Rozvíjení realistického obrazu o sobě samém	Snaha o rozšíření činnosti i mimo zaměstnání	Přijetí vlastních omezení	Rozvíjení rolí, které nejsou spojeny se zaměstnáním

Tab. č. 1: „Tvoření“ a „přetváření“ vývojových fází v průběhu životního cyklu (Nilsson, Akerblom, 2001)

Popis modelu praktického kariérového poradenství podle Nilssona a Akerbloma (2001, s. 30 - 34):

Model je složen z pěti částí, či faktorů, které na sebe dle autorů vzájemně navazují, souvisejí spolu a také se v průběhu času ovlivňují a mění.

1. **Obraz o sobě samém** – při poznávání vlastní osoby je důležité umět odpovědět

na otázky typu: Kdo jsem? Jaké jsou mé hodnoty? Co mě baví? Jaké jsou mé silné a slabé stránky? Člověk získává obraz o sobě samém různými způsoby, mezi nejčastější patří rozhovory s druhými lidmi nebo snaha o pohled do vlastní minulosti. V případech zájmů se ptáme jednoduše: „Co chceme v budoucnu dělat, co nás zajímá?“ Uvědomění si svých zájmů je velmi důležité, neboť člověk tím získává představu o sobě samém. Osobní analýzu pak lze také provádět s odborníky – poradci prostřednictvím různých testů, či dotazníků. Zájmy jedince pak úzce souvisí s hodnotami, kterých se týká následující bod.

2. **Životní hodnoty** – zde opět vyvstávají důležité otázky, na které bychom měli umět odpovědět, např.: V co věřím a co chci se svým životem udělat? Co je pro mě v životě důležité? Hodnoty člověka se mění v průběhu času a jeho vývoje. Hodnotami pak rozumíme ideje, kterými se lidé řídí a podle kterých konají. Určení vlastních životních hodnot je však snadné jen zdánlivě. Pro člověka není jednoduché určit, kde právě je a kde by se chtěl nacházet za několik let. Ovšem pokud si člověk zodpoví na otázky týkající se jeho hodnot, je pro něj o to jednodušší plánovat svou cestu v profesním životě. Důležitým faktorem je určení smyslu a cíle dalšího vývoje.
3. **Budoucí perspektivy** – vidíme je jako vize, jedná se o životní cíle. Člověk, jenž má stanovený cíl, dokáže pružněji a snáze překonávat překážky. Účinněji zvládá změny, které přicházejí. Také cíle jsou v čase proměnné, je tedy důležité ve vhodnou dobu hodnotit a přehodnocovat co je pro nás důležité. Pro dosažení stanovených cílů je také důležité splnit dvě podmínky, jimiž jsou – přesné vymezení cílů a určitá míra sebekázně a odhodlání.
4. **Motivace** – právě s odhodláním je spojen taky další faktor, jímž je motivace. Pro poradce je důležité znát jak motivaci klienta, tak i jeho potřeby, jinak kariérové poradenství nemůže být úspěšné. Motivaci můžeme chápat jako vnitřní sílu, jež pomáhá určovat směr našeho jednání. Tady se také ukazuje důležitost předchozích bodů, ať už to byly naše hodnoty nebo cíle. Člověk nemůže být závislý jen na vnějších podnětech. Nezbytná pro poradce je také schopnost pomoci najít klientovi, či žákovi jejich vlastní motivaci a přimět je, aby sami byli schopni ji udržovat a využívat.
5. **Kontakty** – jsou velmi důležité jak v osobním, tak i v profesním životě. Společenské vztahy je nutné udržovat a pěstovat, takové potom přetrvávají. Mohou vzniknout

přirozeně, ale někdy je nutné určité úsilí nebo plánování. Do základní sítě kontaktů patří rodina, příbuzní, přátelé. Důležitým začátkem pro budování kontaktů je zmapování svých známostí. Můžeme si pokládat otázky typu: S kým se znám? Měl/a bych navázat nové kontakty? Zejména v moderní době je snadnější získání zaměstnání přes síť svých kontaktů, je proto nesmírně důležité být stále aktivní a do společenských vztahů se zapojovat.

Po zodpovězení všech výše uvedených otázek, a při práci s výše uvedenými faktory, člověk může snáze přijmout odpovědnost za své chování a jednání. Jednodušeji se mu také bude rozhodovat o své budoucnosti, tak aby vyhovovala jeho vnitřním přáním. Do faktorů je také potřeba zařadit faktory sociální jako jsou např.: rodinné zázemí, vzdělání nebo zdravotní stav. Těm se však budeme ještě podrobně věnovat.

Dále už budeme mluvit pouze o poradenstvím profesním, tedy takovém, které je určeno pro žáky základních nebo středních škol.

4.2 Internetové portály týkající se profesní volby

V dnešní době existuje i na internetu mnoho zdrojů, které mohou pomoci žákům při jejich rozhodování o profesní dráze. Jsou zaměřeny na studenty a žáky na všech stupních a typech škol, tedy i na žáky škol základních, což je pro diplomovou práci stěžejní. Na některé z internetových portálů se zaměříme zde.

- Portál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy – www.edu.cz. Jde především o důležitý rozcestník. Hlavními odkazy se můžeme dostat na informační (www.info.edu.cz) nebo metodický (www.rvp.cz) portál. Na informačním portálu najdeme obecné informace o výchově a vzdělávání, články, diskuze, kontakty. Metodický portál působí jako podpora pro učitele a podpora při zavedení rámcových vzdělávacích programů ve školách. Najdeme zde rady jak vytvářet školní vzdělávací programy, jak zdokonalovat výuku nebo řadu dalších oborových témat. Všechno je podpořeno oblíbeným e – learningem.
- Informační systém ISA+, který pomáhá při hledání vzdělávací a profesní dráhy – www.infoabsolvent.cz. Obsahuje rady týkající se výběru dalšího vzdělávání, můžeme

zde najít všechny typy středních škol přehledně seřazených podle oborů, názvů, ale dokonce podle obrázků. Portál zaměřuje svoji činnost také na podporu žáků se zdravotním postižením a je pomůckou nejen pro žáky a studenty, ale i pro pedagogy, výchovné poradce a rodiče. Zajímavostí je potom Profitest, který má žákům pomoci zvolit vhodný obor dalšího vzdělávání.

- Portál www.proskoly.cz nabízí školám, žákům, ale i jejich rodičům celou řadu zpoplatněných testů, jenž mohou pomoci ověřit znalosti nebo utřídit zájmy a hodnoty při volbě povolání. Testy, jenž pomáhají žákům určovat oblasti, kterým by se chtěli v budoucnu věnovat vznikly ve spolupráci velké řady psychologů a pedagogů. Významnou pomoc poskytuje také výchovným poradcům při diagnostice žáků a tříd a pro učitele je vhodným nástrojem k hledání aktivit pro žáky. V neposlední řadě zde najdeme souhrnný katalog všech škol.
- Další portál jenž nabízí přehled všech škol je www.atlasskolstvi.cz. Školy můžeme vyhledávat podle typu, zaměření nebo regionu. Je také významným rozcestníkem mezi další podobné portály. Najdeme zde kontakty na pedagogicko-psychologické poradny nebo informační a poradenská střediska. Stránky pomáhá provozovat Ministerstvo práce a sociálních věcí.
- Průvodce světem povolání – www.gwo.cz. Můžeme zde nalézt informace o 600 vybraných povoláních. Informace jsou podávány netradiční formou pomocí fotografií nebo zvukových záznamů.
- Portál www.psychodiagnostika-sro.cz nabízí velké množství testů týkající se psychodiagnostiky. Společnost se také snaží o jejich výzkum, vývoj, tvorbu a distribuci. Pro naše účely je možné použít například Obrázkový test profesní orientace.
- Portál Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity – www.vychova-vzdelavani.cz. Věnuje se problému volby další vzdělávací dráhy žáků základních škol, zaměřuje se na sociální prostředí, rodinné zázemí a všechny činitele, kteří žáky ovlivňují a působí na ně. Nutno podotknout, že byl významným zdrojem také při zpracování naší diplomové práce, jelikož informace na něm obsažené jsou přehledné, srozumitelné a hlavně hodnotné a důvěryhodné.

- Ústav pro informace ve vzdělávání (ÚIV) – www.uiv.cz. Poskytuje volně k dispozici registr škol, školských zařízení nebo některé statistické údaje.
- Integrovaný systém typových pozic – www.itsp.cz. Garantem je ministerstvo práce a sociálních věcí. Jde o poradce při volbě dalšího vzdělávání, možnostech pracovního uplatnění, ale i rozšíření pracovního uplatnění. Registr pozic obsahuje kolem 1900 charakteristik pracovních pozic. Nechybí informace o průměrném výdělků na pozicích v konkrétních regionech. Portál je opět rozcestníkem na další zajímavé webové portály, například: jobtip – poradce při výběru povolání, nsp – národní soustava povolání (informace o povoláních), datcz – databáze dalšího vzdělávání
- Portál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy – www.karieroveporadenstvi.cz. Jde o projekt VIP (vzdělávání, informace, poradenství) – Kariéra, v rámci něhož byly poskytovány informace o školách a oborech vzdělávání. I přesto, že projekt již měl být ukončen funguje úspěšně dál. Hlavními cíli bylo zřízení poradenských pracovišť na školách a vzdělávání učitelů, kteří se věnují výchovnému a kariérovému poradenství. Pro ně je tu také možnost e – learningového vzdělávání. Zájemci si zde mohou stáhnout také důležité publikace týkající se daného tématu.
- Portál Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy – www.msmt.cz. Nalezneme zde veškeré informace týkající se vzdělávání v České republice a zejména platnou legislativu a novinky v ní. Důležitým odkazem z této webové stránky je také rejstřík veškerých škol a školských zařízení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy – www.rejskol.msmt.cz.

4.3 Poradenství k volbě povolání na školách

V profesionální orientaci, ale také obecně v poradenské činnosti hraje v dnešní době jednu z nejdůležitějších rolí škola. I když se děti častěji se svými problémy obracejí na rodiče nebo na kamarády, třídní učitel nebo jiný oblíbený učitel může na žáky působit mnohdy důvěryhodněji, a proto je stále častěji vyhledávána také jejich pomoc při řešení problémů. Ať už vztahových nebo výchovných (Lazarová, 2005, s. 10).

Pomoc, či snaha o úspěšné školní poradenství by měla být podporována spoluprací

s dalšími poradenskými institucemi. Blíže se tedy podíváme na jednotlivé pracovníky školy a jejich specifické úkoly v poradenství k volbě povolání jak je uvádí Klímová a kol. (1987, s. 55).

4.3.1 Učitelé

Aby práce učitele byla co nejvíce efektivní je potřeba, aby neustále rozvíjel své klíčové dovednosti. Ty využívá v průběhu celé pracovní činnosti od přípravy, k realizaci až k hodnocení své výuky. Blíže se zaměříme pouze na dovednosti pedagogicko-psychologické jak je uvádí Kyriacou (2008, s. 25).

- Učitelé si vždy přichystají plán vyučovací hodiny, musí stanovit jasné a vhodné cíle, připravit si materiály a pomůcky. Hodina a učivo musí navazovat na učivo probírané v hodinách minulých.
- Výklad je od učitele podáván jasně a srozumitelně, tak aby odpovídal úrovni žáků. Aktivně do hodiny zapojuje žáky, respektuje jejich myšlenky a názory, věnuje se všem žákům ve třídě.
- Učitel žákům poskytuje zpětnou vazbu o jejich práci, snaží se je povzbuzovat. Vytváří uvolněné a pozitivní klima.
- Vztah mezi žákem a učitelem musí být založen na vzájemné úctě. Učitel má přiměřenou autoritu, žáci jej musí respektovat.
- Učitelé pomáhají vytvářet vhodné podmínky pro rozvíjení pozitivních vlastností žáků, tak aby docházelo k celkovému rozvoji osobnosti. Důležité je poznat a rozvíjet takové vlastnosti, které jsou nezbytné pro další studium a volbu povolání.
- Spolupracují s třídním učitelem při sledování a hodnocení vývoje žáka v oblasti výkonů, ale i osobních vlastností a předpokladů. Pomáhají třídnímu učiteli realizovat různé návrhy a opatření v rámci svých předmětů.

4.3.2 Třídní učitel

Třídní učitel bývá pro žáky často nejdůvěryhodnější osobou ve škole. Žáci jej vnímají jako osobu, která je jim fyzicky nejbliže. Jeho každodenní přítomnost je významným pozitivem, možnost pozorování a diagnostiky je tím značně usnadněna. Jsou také hlavními

organizátory a řídicími pracovníky při profesionální orientační činnosti ve třídě (Lazarová, 2005, s. 10). Za jejich hlavní činnosti pak můžeme považovat:

- sledování, hodnocení, ale také vlastní předávání informací v procesu vyučování,
- sledování a hodnocení vývoje osobnosti žáků, důraz by měl být kladen také na rozvoj a hodnocení prostředí ve kterém vývoj probíhá,
- vedení veškeré školní dokumentace o žácích v průběhu školní docházky na dané škole (tím třídní učitel snadněji rozpoznává obtíže a problémy, jenž se mohou u žáků vyskytovat), a z toho plyne také jejich povinnost navrhnout vhodná opatření k překonání daných problémů,
- konzultace a spolupráce s rodiči žáků.

Ve všech činnostech třídního učitele je potřeba vyzdvihovat individuální přístup k žákům a celému jeho sociálnímu prostředí. Je důležité se zaměřit na utváření profesionálních vizí, přání, priorit a cílů, rozvoj motivace, sebehodnocení a sebedůvěry a v neposlední řadě se zaměřit také na podporu aktivity a vlastní iniciativy žáků při rozhodování o jejich dalších studijních a pracovních záměrech (Klímová et al., 1987, s. 158).

4.3.3 Výchovní poradce

Funkce výchovního poradce existuje v každé škole. Dle vyhlášky č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních se jeho činnosti prolínají v oblasti poradenské, metodické a informační.

V rámci činnosti poradenské je pro nás nejdůležitější zmínit „*kariérové poradenství a poradenskou pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní cestě žáků*“. Zejména pak vyhláška mluví o (příloha č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb.):

- součinnosti mezi profesním vzděláváním (jež si popíšeme v následující kapitole) a diagnostickou a poradenskou činností zaměřenou na volbu dalšího vzdělávání,
- skupinových šetřeních k volbě povolání, zpracovávání zájmových dotazníků, jejich administraci a výkladu,

- kooperaci s třídním učitelem v rámci individuální práce se žákem, individuálního poradenství,
- spolupráci s rodiči žáka, se školskými poradenskými zařízeními a zajišťování návštěv žáků škol v informačním poradenském středisku úřadu práce,
- povinnosti výchovného poradce zajišťovat ve stejné míře kariérové poradenství žákům – cizincům v závislosti na jejich speciálních vzdělávacích potřebách.

V rámci metodické a informační činnosti pak vyhláška zmiňuje zejména metodickou pomoc dalším pracovníkům školy při kariérovém poradenství, individuálních vzdělávacích plánech, práci s mimořádně nadanými žáky.

Činnosti výchovného poradce jsou specifické ve vztahu k žákům různých ročníků. S ročníky se mění požadavky na obsahy, formy a metody jejich činnosti.

O zaměření jejich zájmu na profesní poradenství můžeme začít mluvit již v 6. ročníku ZŠ. Tady se poradce zaměřuje zejména na skupinovou práci se žáky. V 7. ročníku je pak už orientace výchovného poradce na profesní poradenství zřejmá. To však neznamena omezení zájmu v jiných problémových oblastech. V tomto ročníku je důležité zapojení rodičů do procesu poradenství k dalšímu vzdělávání. Jak žákům, tak i rodičům je nezbytné poskytovat informace týkající se aktuálních dalších možností vzdělávání. Zde by se měl zapojit také třídní učitel, který by měl individuálně s každým žákem a jeho rodiči provést rozhovor o představách a plánech týkající se dalšího studia. Zajímavá může být například práce výchovného poradce se žáky, u nichž se objevuje rozpor mezi jejich vzdělávacími plány a osobnostními předpoklady. V průběhu 8. a 9. ročníku se pak výchovný poradce profesnímu poradenství věnuje stále se zvyšující intenzitou. Významný je neustálý přísun informací jak pro žáky, rodiče, ale i třídní učitele o preferencích žáka a o jednotlivých typech středních škol a konkrétních oborech. Vzdůstá také počet individuálních konzultací poradce se žáky a rodiči. Je třeba se důkladně zaměřit na žáky, kteří jsou v procesu rozhodování stále nerozhodní. Zcela novým problémem pak je příprava žáků na samotný přechod na střední školu. Žáci se tam budou potýkat s novým prostředím, novými učiteli a spolužáky a z toho plynoucími možnými problémy. Může upozorňovat na problémy, které se objevily u žáků vyšších ročníků, kteří již základní školu opustili. To by ovšem znamenalo sledování dalšího vývoje žáků i po přechodu

na střední školu, což není na každé škole samozřejmostí. Sledování (výchovným poradcem) uplatnění absolventů své konkrétní školy bychom však mohli označit za žádoucí budoucí vývoj, jelikož s přehledem o budoucí dráze bývalých studentů přichází také kvalitnější poradenství pro současné studenty (Klímová et al., 1987, s. 175 – 184, Dittrich, 1992, 1993, s. 7 – 10).

Práce výchovného poradce je nesmírně důležitá v celém průběhu školní docházky. Představuje část, jež spojuje poradenskou činnost ve škole a v dalších poradenských institucích. Při rozhodování o dalším vzdělávání však jeho význam ještě narůstá. A podstatná je nejenom jeho poradenská činnost, ale také pomoc v praktických úkolech, jako je například vyplnění přihlášky ke studiu na střední škole (Mertin, 2000, s. 38 – 39).

4.3.4 Školní psycholog

Školní psycholog je dalším pracovníkem, který se podílí na profesním poradenství, zatím jej však nenajdeme ve všech českých školách. Avšak pokud je ve škole k dispozici, tak účinně pomáhá zlepšovat pozitivní a harmonický rozvoj osobnosti žáka. Zajišťuje diagnostiku žáků například při posouzení školní zralosti nebo při výchovných problémech. Zabývá se depistáží žáků (nadání žáci), konzultační, poradenskou a intervenční práci, zde mluvíme např. o prevenci školního neúspěchu, kariérovém poradenství, podpoře spolupráce žáků a učitelů. Další jeho pracovní náplní je metodická a vzdělávací činnost pro školy, rodiče i širší veřejnost – pracovní semináře a koordinace poradenských služeb mezi výchovným poradcem a třídním učitelem (příloha č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb., Osladilová, 1986, s. 65).

Školní psycholog vždy musí přikládat důležitost konkrétní školní situaci, mezilidským vztahům ve škole a skutečným požadavkům školy. Jako jednu z nejvýznamnějších chyb v práci školního psychologa můžeme označit nedostatečný zájem o kontakt se školou a jednotlivými žáky. Tady se jako výhoda potom jeví školní psycholog působící přímo ve škole. Je v podstatě součástí prostředí, kde může problém vzniknout. Psychologové působící přímo ve škole jsou se žáky i učiteli v neustálém kontaktu a snadno a rychle mohou zachytit počínající problém. Jde tedy o velmi účinnou prevenci vzniku problému. Psychologové působící v rámci například pedagogicko-psychologických poraden se pak většinou setkávají již se žáky u kterých se problém začíná nebo se už v plné míře projevil.

Avšak jak školní psychologové, tak i pracovníci pedagogicko-psychologických

poraden jsou úzce specializováni na volbu dalšího vzdělávání, jsou v neustálém kontaktu se středními školami a neustále mají možnost pozorovat jak dobré, tak i špatné zkušenosti středních škol s doporučenými absolventy, ale i zkušenosti žáků se zvolenými vzdělávacími cestami (Mertin, 2000, s. 38 – 39).

Většina z činností, jež školní psycholog provádí je poskytována ve spolupráci s dalšími pedagogickými pracovníky. Jak uvádí Hlad'o (2004, str. 33): „*Školní psycholog spolupracuje s vedením školy, výchovným poradcem, třídními učiteli, speciálními pedagogy, poradenskými psychology, sociálními pracovníky a zvažuje, které problémy jsou řešitelné a které nikoliv.*“

4.3.5 Pedagogicko-psychologická poradna

Pedagogicko-psychologické poradny (dále jen PPP) jsou poradenská zařízení zabývající se problematikou výchovy a školního vzdělávání dětí a mládeže. Mezi populací jsou zřejmě jednou z nejznámějších institucí s tímto zaměřením. Služba PPP je bezplatná, je k ní však potřebný souhlas rodičů žáka. Dítěti se zde věnuje dostatek kvalifikovaných odborníků jako jsou psychologové, speciální pedagogové, logopedi, ale i sociální pracovníci. Poradenští pracovníci se však nevěnují nutně jen žákům a studentům, pomoc zde mohou najít také rodiče, či učitelé nebo i osoby jinak zainteresované ve vzdělávání. PPP má žák možnost navštívit v každém okresním městě (Novosad, 2006, s. 101, Pilař, 2004, s. 285, Vágnerová, 2005, s. 31).

PPP jsou ve své činnosti velmi různorodé a zaměřují se na širokou škálu problémů, které spolu mnohdy souvisejí a projevují se nejen ve vzdělávání, ale i v dalších oblastech života dětí. Mezi nejzákladnější činnosti jak je uvádí Novosad (2006, s. 101 – 102), Pilař (2004, s. 285 – 286) a Klímová (1987, s. 233 – 237) můžeme zařadit:

- posuzování školní zralosti a připravenosti dětí na vstup do povinné školní docházky,
- diagnostika specifických vývojových poruch,
- posuzování vhodnosti a potřebnosti zařazování žáků do speciálních tříd, speciálních škol nebo školských zařízení,
- zabývá se projevy sociálně patologických jevů jako je záškoláctví, šikana, toxikomanie, jejich příčinami, a také celkovým vývojem osobnosti, komplikacemi při vývoji osobnosti, sebepoznáváním žáků, rozvojem prosociálních forem chování, poruchami komunikace,

- metodicky vedou výchovné poradce ve školách – toto spojení přináší PPP možnost dlouhodobě poznávat žáky na školách, znají zařízení z nichž k nim klienti přicházejí, mohou se proto komplexněji dívat na jejich problém,
- nedílnou součástí je i poradenství v oblasti volby povolání, celková pedagogicko-psychologická diagnostika v kontextu s profesní orientací žáků a volby typu škol, která je ovlivněna nejen prospěchem, schopnostmi a dovednostmi žáka, ale také jeho zdravotním stavem. PPP se nezajímá jen o žáky základních škol, ale zaměřuje se i na studenty gymnázií, kteří již zvažují volbu vysoké školy.

Konzultace v PPP je vždy vhodné domluvit dostatečně s předstihem. A aby žákům PPP skutečně mohla pomoci s volbou povolání je třeba návštěvu naplánovat dostatečně dlouhou dobu před podáním přihlášky na střední školu. Návštěva je pak složena zpravidla ze dvou konzultací. Na první, bez účasti rodičů, se psycholog zajímá o dosavadní život klienta, jeho osobnostní charakteristiky, zájmy, výkony v určitých školních předmětech, zdravotní stav, úroveň rozumových předpokladů a vůbec všech studijních předpokladů. Druhá konzultace bývá již zpravidla kratší a jejím obsahem je rozbor vyhodnocených výsledků. U druhé konzultace také již bývají přítomni rodiče. Vždy je dobré mít nachystané otázky, které budeme chtít my sami klást psychologovi, či dalším pracovníkům PPP. To je důležité zejména proto, aby klienti neodcházeli z konzultace zklamaní a s pocitem, že se nic nového nedozvěděli. Základem úspěchu poradenství je spolupráce poradce s klientem, klient musí chtít spolupracovat, sdělovat psychologovi informace o sobě, svých plánech a cílech (Mertin, 2000, s. 40 – 41).

4.4 Poradenství k volbě povolání při úřadech práce

Úřad práce (dále jen ÚP) je další institucí, která se zabývá činností na úseku profesního poradenství. Jde jen o malou část aktivit, která je pro ÚP typická, avšak jde o aktivitu nesmírně důležitou a pro naši práci nezbytnou.

Informační a poradenská činnost na ÚP je poskytována zcela zdarma, proto je dostupná všem jednotlivcům, kteří služby potřebují. Cílovou skupinou tohoto poradenství jsou žáci základních škol, studenti a absolventi škol, ale také rodiče studentů, školská zařízení, zaměstnavatelé, zájmové organizace, uchazeči nebo zájemci o zaměstnání a další občané a subjekty související s volbou povolání.

Poradenská činnost je na ÚP prováděna prostřednictvím Informačních a poradenských středisek pro volbu a změnu povolání (dále jen IPS), která jsou u ÚP zřizována. IPS jsou ve své práci neustále propojena se školstvím a se všemi základními a středními školami, čímž zaručují svoji důvěryhodnost a kvalitní zdroje informací, jenž zajišťují co nejvíce efektivní a dobře fungující poradenství (Hlad'o, 2004, str. 35).

IPS chápe volbu povolání jako dlouhodobý proces, ve kterém je nutné žáka, ale i jeho rodiče podpořit. Otázkou další vzdělávací dráhy je proto nutné zabývat se nejpozději v sedmém ročníku základní školy (www.mpsv.cz).

A ačkoliv je konečné rozhodnutí o volbě povolání vždy na žákovi, případně jeho rodičích, žák zde může své rozhodování nebo i své konečné rozhodnutí konzultovat s poradcem pro volbu povolání. V takovém případě se doporučuje návštěva i za doprovodu rodičů.

IPS poskytuje žákům a studentům:

- potřebné množství informačních tištěných materiálů,
- CD s prezentací jednotlivých středních škol v okrese nebo konkrétních učebních oborů,
- charakteristiky jednotlivých škol obsažené v celostátním programu ÚP „ŠKOLÁK“, který udává údaje jako jsou podmínky k přijetí, data z předchozích přijímacích řízení, tedy kolik studentů si podalo přihlášku, kolik jich bylo přijato, školné, kontakty, dny otevřených dveří, možnosti ubytování, stravování atd., program zahrnuje velké množství různých profesí,
- popis pracovních činností,
- požadované vzdělání na konkrétní profesi,
- informace o jiných možnostech vzdělávání pro žáky, či studenty, kteří předčasně opustili studovanou školu,
- test zájmové orientace, který se zaměřuje na zájmy klienta a na to jak ty ovlivňují jeho volbu povolání a dalšího vzdělávání,
- možnosti studia či brigád v zahraničí (www.mpsv.cz).

V roce 2012 zpracovaly Drahoňovská a Eliášková Analýzu práce a potřeb poradců v oblasti kariérového poradenství Úřadu práce ČR. Z jejich výsledků plynou zajímavé skutečnosti z následujících oblastí:

- Profil kariérových poradců – podle výsledků práci vykonávají především ženy, a to středního a staršího věku. Většina z nich má za sebou praxi v dané oblasti 6 a více let.
- Celková charakteristika poradenství na ÚP. Tady výsledky poukazují na 4 až 7 kariérových poradců v jednom kraji, přičemž někteří nepracují přímo na pracovišti IPS, ale přesto jsou součástí úřadu práce.
- Charakteristika klientů – žáků středních a základních škol – IPS nejčastěji navštěvují žáci v rámci výuky společně se svým učitelem. Následuje individuální návštěva žáků společně s jejich rodiči. Nejčastějším účelem návštěvy je pak beseda se žáky základních škol a besedy a exkurze. Nejběžnějším důvodem je podle analýzy právě pomoc při volbě povolání a volbě vzdělávací dráhy.
- Jakou by poradci ÚP přivítali podporu – hlavní požadavek je spatřován v zájmu o další vzdělávání, kurzy, e-learning. Přičemž z analýzy vyplynulo, že poradci jsou ochotni do vzdělávání investovat své osobní prostředky a věnovat mu volný čas.

5 Role školy v procesu volby povolání

5.1 Kurikulární dokumenty

Kurikulární dokumenty jsme si již podrobně charakterizovali v úvodu v základních pojmech. Jedná se o Národní program rozvoje vzdělávání, tzv. Bílou knihu, Rámcové vzdělávací programy (RVP) pro předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, gymnázia, střední odborné vzdělávání a speciální vzdělávání. Na školské úrovni zastupují kurikulární dokumenty Školní vzdělávací programy. Zde se více zaměříme právě na RVP ZV, které jsou pro naši práci klíčové.

V RVP ZV jsou uvedeny klíčové kompetence žáků, které by měli žáci zvládat na konci povinné školní docházky ve všech bodech jak jsou stanoveny. Nejprve vyjmenujeme všechny dané kompetence, ale vzhledem k zaměření práce se dále budeme blíže zajímat pouze o kompetence pracovní.

Ve fázi základního vzdělávání Rámcový vzdělávací program (2007, s. 14) uvádí následující kompetence:

- kompetence k učení,
- kompetence k řešení problémů,
- kompetence komunikativní,
- kompetence sociální a personální,
- kompetence občanské,
- kompetence pracovní.

Kompetence pracovní

Žák spolehlivě a jistě zná a používá materiály, vybavení, umí dodržovat předem stanovená pravidla a v souvislosti s tím si plní své povinnosti a závazky. Dokáže se přizpůsobit novým nebo i jen měnícím se pracovním podmínkám.

Žák dokáže k výsledkům z pracovní činnosti své, ale i jiných nahlížet a přistupovat v souladu s ochranou zdraví svého i jiných, s ochranou životního prostředí a také s ochranou kulturních a společenských hodnot. Takové zájmy jsou pak pro žáka stejně důležité jako kvalita, funkčnost a hospodárnost výsledků pracovní činnosti.

Žák své znalosti využívá v co největší možné míře pro svůj rozvoj a svou přípravu na budoucnost. Snaží se činit důvodná rozhodnutí o dalším vzdělávání a další profesní orientaci.

Žák se dokáže orientovat v aktivitách potřebných k podnikatelské činnosti. Zná všechny podstatná rizika podnikání, chápe co je podstatou a cílem podnikání.

Obsah RVP ZV je rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí, které jsou tvořeny jedním nebo více blízkými vzdělávacími obory. Opět si je pro orientaci vyjmenujeme, ale bližší charakteristiku, cílové zaměření atd. si uvedeme pouze v oblasti nazývané Člověk a svět práce.

Vzdělávací oblasti RVP základního vzdělávání (2007):

- Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)
- Matematika a její aplikace (Matematika)
- Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
- Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
- Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)
- Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
- Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
- Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
- Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Člověk a svět práce (RVP ZV 2007, s. 79)

Oblast člověk a svět práce by měla podle RVP ZV přispívat k utváření životní a profesní orientace žáků. Snaží se, aby žáci přicházeli do častého, ale především přímého kontaktu s různorodou lidskou činností a technikou. Žáci tak získávají základní dovednosti a návyky, jež doplňují základní vzdělání. Jde o dovednosti nejen na teoretické úrovni, ale také na úrovni praktické, což je důležitá součást vzdělání nutná pro uplatnění člověka ve společnosti. Je založena na tvůrčí činnosti, na spoluúčasti žáků.

Na prvním stupni dělíme obor Člověk a svět práce do čtyř okruhů, a to Práce s drobným materiálem, Konstrukční činnosti, Pěstitelské práce, Příprava pokrmů. Všechny uvedené okruhy jsou pro žáky povinné. Na druhém stupni se pak obor dělí do osmi okruhů. Konkrétně pak Práce s technickými materiály, Design a konstruování, Práce s laboratorní technikou, Využití digitálních technologií, Svět práce. Zde je pro všechny žáky povinný okruh osmý, tedy Svět práce, a to s ohledem na jeho potřebnost při výběru budoucího povolání. Obvykle bývá zařazován v nejvyšších ročnících druhého stupně základních škol. Do vzdělávání je vhodné zařazovat co nejvíce tematických okruhů, jejichž prostřednictvím dochází k budování systému, jenž žákům pomáhá získávat klíčové informace z oblasti výkonu práce a nenásilně jim pomáhá při rozhodování o jejich dalším zaměření.

Cílové zaměření dané oblasti míří k vytváření, rozvíjení a udržování klíčových kompetencí žáků. Toho se základní školy snaží dosáhnout především:

- předáváním kladného přístupu k práci, vedením žáka k přebírání odpovědnosti za výsledky své vlastní práce,
- rozvojem tvořivého myšlení, kreativity, využívání vlastních nápadů při práci,
- zaměřením žáka na různé oblasti pracovního života, seznámením s rozmanitými pracovními dovednostmi a technikami,
- rozvojem sebedůvěry, kladných hodnot ve vztahu k práci, životnímu prostředí a v neposlední řadě k technice, kterou žák musí brát jako součást naší kultury, jež je vždy spjata s pracovními činnostmi,
- podporou vědomí žáka o tom, že se prostřednictvím pracovní činnosti může významně a pozitivně seberealizovat a rozvíjet (RVP ZV, 2007, s. 81).

Vzdělávací obsah okruhu Člověk a svět práce – co se od žáků očekává a jakým učivem je toho dosahováno (RVP ZV, 2007, s. 82 – 86)

Práce s drobným materiálem

Zaměřeno na výrobu různých předmětů, poznávání lidových zvyků, tradic a řemesel. Pracovní operace a postupy jsou jednoduché. Žáci se učí poznávat vlastnosti jednotlivých materiálů, musí volit vhodné pomůcky s ohledem na materiál.

Konstrukční činnosti

Základním pracovním nástrojem zde mohou být stavebnice, žáci provádí jednoduchou montáž či demontáž, pracuje se podle návodu, předlohy nebo jednoduchého náčrtu.

Pěstitelské práce

První činností zpravidla bývá pozorování přírody nebo péče o nenáročné rostliny. Ve druhém období následně žák sám provádí pěstitelské činnosti a naučí se k tomu volit správné pomůcky, učí se o obdělávání půdy. Učivo obsahuje také informace o rostlinách jedovatých, či alergenech.

Příprava pokrmů

Příprava jednoduchých pokrmů, orientace ve vybavení kuchyně, dodržování základních pravidel společenského chování. Žáci se učí vybírat, nakupovat potraviny, dozvídají se více informací o historii a významu techniky v kuchyni.

Práce s technickými materiály

Nauka o materiálech a jejich užívání v praxi. Zaměření se na technické náčrty, výkresy, technické informace, z toho plyne postupné osvojování technické dokumentace. Začíná být také nesmírně důležitá organizace práce. Žák chápe význam techniky v životě člověka, rozumí jaký vliv může mít technika a její zneužití na životní prostředí nebo jak může být využívána v rámci volného času.

Design a konstruování

Zde se opět hlavním nástrojem může stát stavebnice, dochází ale již ke složitějším montážím. Žáci mohou i sami navrhovat určité konstrukční prvky a ověřovat jejich funkčnost.

Pěstitelské práce, chovatelství

Žáci se zde oproti předchozímu pěstitelskému tématickému celku zaměřují již i na chov drobných zvířat. Rozšiřuje se okruh rostlin, kterými se žáci zabývají – léčivé, koření, okrasné, ovocné, zelenina. Učí se využívat květiny pro výzdobu.

Provoz a údržba domácnosti

Žáci se seznamují s jednoduchým financováním domácností, osvojují si pojmy jako rozpočet, příjmy, výdaje, platby, úspory. Snaží se o jednoduché opravy a udržování chodu domácnosti. Blíže se obeznámí s možnou elektrotechnikou v domácnosti, jejím ovládáním, užíváním a údržbou.

Příprava pokrmů

Opět jde o rozšíření předešlého stejnojmenného tématického celku. Může být rozšířen o slavnostní stolování, ozdobné prvky, květiny na stole, sestavování jídelníčku.

Práce s laboratorní technikou

Žáci se učí, vybírají a vhodně používají přístroje nutné pro experimenty nebo různá měření. Žáci vyhledávají informace nutné pro experimentální práci a sami zpracovávají protokoly o práci. Význam je kladen na to, aby žák byl schopen poskytnout první pomoc v případě úrazu v laboratoři.

Využití digitálních technologií

Seznámení se se základní digitální technikou, jako je počítač, digitální fotoaparát, CD, DVD přehrávače, mobilní telefony, e-Knihami. Dále seznámení se s digitálními technologiemi, jako USB, WIFI, navigační technologie. Do učiva mohou být zařazeny také informace o mobilních službách, tedy jednotliví operátoři, či konkrétní tarify.

Svět práce

- Trh práce – zde škola seznamuje s různými druhy povolání, pracovními prostředky, vysvětluje jednotlivé pracovní činnosti. Žák se také obeznámí s kvalifikačními a osobnostními požadavky na určité pozice.
- Volba profesní orientace – důraz je kladen na vlastní hodnoty, sebepoznávání, zájmy, cíle, žáci se také učí vhodně využívat poradenských služeb pro volbu povolání.

- Možnosti vzdělávání – Informace o přijímacích řízeních a podrobnosti o různých učebních oborech, jejich náplň, požadavky na studium.
- Zaměstnání – zaměření na dovednosti týkající se hledání zaměstnání, dovednost napsat vhodně životopis, zvládnout pohovor u možného zaměstnavatele, orientace na úřadech práce, znalost práv a povinností zaměstnanců, schopnost samostatně vyhledávat pracovní příležitosti, ukázka možných způsobů hledání zaměstnání.
- Podnikání – žák se obeznámí se všemi druhy a možnostmi podnikání, zjistí, které formy jsou nejčastější, seznámí se s pojmy jako drobné či soukromé podnikání.

Zařazení okruhu Člověk a svět práce do RVP ZV nelze hodnotit jinak než pozitivně. Pokud se má žák již v takto brzké době rozhodovat o svém budoucím povolání je nezbytné mu zajistit všechny podstatné informace, které by mu výběr mohly usnadnit. Z toho důvodu je výuka těchto vzdělávacích oblastí v rámci vzdělávacího oboru Člověk a svět práce nutná.

6 Vliv sociálního prostředí na žáka při rozhodování o dalším vzdělávání

V předchozích kapitolách jsme se blíže podívali na to, jak žákovi s jeho volbou povolání může pomáhat škola, její jednotliví pracovníci, školská zařízení a také úřady práce. Na žáky však v rámci sociálního prostředí působí daleko více faktorů a osob, které mohou jejich volbu ovlivnit. V rámci jejich sociálního prostředí jsou s nimi v každodenním kontaktu, proto bývají pro žáky důležité a mají na ně značný vliv. Zaměříme se zejména na rodinu a kamarády.

Jak uvádí Langmeier a Krejčířová (1998, s. 154 – 155), pouze malá část pubescentů si vybírá své budoucí povolání jen podle svých zájmů a přání, kdy nebere v potaz žádné vnější podmínky. Důvodem může být i to, že většina žáků v tomto věku ještě nemá zcela vyhraněné zájmy. Ty se také často mění, a s nimi i představy o budoucnosti. Na druhou stranu se stejně tak malá část žáků rozhoduje o povolání jen na základě vnějšího tlaku, který je na ně vyvíjen např. ze strany rodičů, aniž by se ohlíželi na své zájmy nebo schopnosti. Nejčastěji bývá rozhodnutí výsledkem obou výše uvedených možností.

V souladu s tím uvádí Jaide (1961) in Langmeier a Krejčířová (1998, s. 155) tři typy žáků, podle toho jak rozhodují o své volbě povolání.

1. **Typ A** svou volbu přenechává výhradně na rodičích či jiných pro něj důležitých dospělých. Svá přání či zájmy bere v potaz jen velmi zřídka a pouze okrajově. Žák je tedy velmi pasivní a podřízený.
2. **Typ B** se rozhoduje za spolupůsobení obou výše uvedených faktorů. Tedy svých vlastních zájmů a dalšího sociálního prostředí. O své budoucí profesi má určitá přání a představy, ale nedokáže je zacílit na určitá povolání. Zde je tedy důležitá poradenská pomoc rodičů nebo výchovných poradců ke konkretizaci přání.
3. **Typ C** má o své budoucnosti velmi jasné představy. Ty bývají často dlouhodobě plánovány a důkladně promyšleny. Jde o iniciativní, aktivní a cílevědomé žáky.

6.1 Rodina

Stručnou definici rodiny jsme již uvedli v první kapitole. Zde se na ni však podíváme podrobněji a zaměříme se přímo na vliv, kterým působí na žáka při profesním rozhodování.

Jak uvádí Helus (2007, s. 135) „rodina je základním životním prostředím dítěte. Nejen že dítě obklopuje, ale také se do něho promítá“. A tak jako rodina žáka ovlivňuje v celém školním prostředí a jeho školní práci, tak také zasahuje do jeho profesní volby. Častým problémem pak mohou být „nedostatky v žákově rodinném prostředí, které se přetvořily v jeho nekvalitní postoje, návyky, vlastnosti, jejichž překonání je nad jeho síly“.

Možné problémy se mohou vyskytovat u rodin, jež zcela neplní své funkce a jsou určitým způsobem problémové nebo tam kde rodiče zvolili nevhodný výchovný přístup ke svému dítěti. Zde proto uvedeme příklady možných problémových rodin jak je uvádí Helus (2007, s. 153 – 159). Ve všech typech problémových rodin je důležitá poradenská činnost, a to nejen pro děti, ale také pro rodiče.

- **Rodina nezralá.** Dítě zde může být chápáno jako zátěž a nezralost se projevuje v mnoha oblastech života. Např. může jít o nezralost citovou, kdy rodiče nejsou schopni dát dítěti pocit pohody a klidu, často se také objevuje nezralost v oblasti zkušeností. Mladí rodiče mnohdy byli zvyklí, že někdo pečuje o ně a najednou tento převrat, že oni sami se mají o někoho starat nemusí zvládnout. Do doby než se dítě dostane do věku kdy se rozhoduje o svém povolání samozřejmě mohou všechny problémy s nezralostí zmizet, existuje však riziko, že se odrazí do celého budoucího života rodiny a dítěte vůbec.
- **Rodina přetížená.** Zde často dochází k tomu, že rodiče o dítě sice mají opravdový zájem, milují je, ale v důsledku různých okolností na něj nemají příliš mnoho času. Dítě se potom může bát za nimi chodit se svými problémy, aby je ještě víc nezatěžovalo, a snaží se všechno zvládnout samo.
- **Rodina ambiciózní.** Na první pohled rodiče o děti jeví zájem a starají se o ně. Děti však bývají neuspokojené, přestože často nedokážou vyjádřit proč. Rodiče pak kladou důraz pouze na úspěšnost ve studiu, úspěšnou kariéru dětí (ale i jejich vlastní) a možné budoucí nadprůměrné příjmy dětí.
- **Rodina perfekcionistická.** Dítě se zde dostává do permanentní zátěže, aby splnilo

očekávání rodičů. Samozřejmostí jsou pak jeho vynikající výsledky ve škole. Neustále je od něj žádáno více než je možné vzhledem k jeho schopnostem splnit, není brán ohled na jeho vlastní zájmy, musí se podrobit přání rodičů.

- **Rodina autoritářská.** V tomto případě se také rodiče neohlíží na potřeby, schopnosti a zájmy svých dětí. Může vést až k úplné apatii dítěte a naprostému nezájmu o cokoli, či až k celkovému asociálnímu chování.
- **Rodina nadměrně liberální a improvizující.** Vyznačuje se nedostatkem jakéhokoliv řádu v chodu domácnosti a i výchově dětí. Děti si v konečném důsledku mohou přestat vážit svých rodičů. Často se rodiče snaží omluvit svoji výchovu, a to tím, že dávají dítěti možnost volby, že mu důvěřují a věří, že si zvolí nejlépe co mu vyhovuje.

Baumrindová (1989, 1991) in Helus (2007, s. 169) také uvádí tři typy rodičovských výchovných stylů. Ty nepochybně souvisí se školní úspěšností a ve spojení s ní také s volbou profesní orientace.

- **Autoritářský styl.** Rodiče si prosazují své vlastní požadavky na úkor zájmů dítěte. V rodině je nedostatečná komunikace. Děti se často musí podřít i ve volbě povolání, což může vést k neuspokojení ve škole nebo k odcizení se s rodiči.
- **Povolující styl.** Rodiče dítěti poskytují mnoho volnosti. Výchova je často položena na předpokladu, že dítě „samo dojde k rozumu“ a „samo musí vědět, oč mu jde“. Dítěti se obtížně rozvíjí sebepoznávání a z toho důvodu je pro něj volba profese nesmírně obtížnou záležitostí.
- **Styl opřený o autoritu.** Rodiče s dítětem dostatečně komunikují, jsou schopni vymezit co je správné a co není, dítě rozumí jejich požadavkům, ví proč jsou od něj očekávány. Děti jsou dobře připraveni na rozhodování o své profesní dráze. Rodiče se pro ně často stávají vzorem (Wayová, Rossmannová, 1996 in Hlad'o, 2009, s. 73).

Ať už rodina zvolí jakýkoliv výchovný styl, tak správně fungující rodina žáka by vždy měla mít nejdůležitější odpovědnost za výchovu svých dětí. Škola nebo další výchovné instituce sice mohou odpovídat za určité dílčí části výchovy, ale i přesto by měly pouze doplňovat výchovu položenou rodinou. V procesu volby povolání a volby střední školy je důležité, aby rodina již od malička předávala dítěti kladný vztah k veškerému vzdělávání, k práci a konkrétním povoláním, a také aby se po nástupu dítěte do školy zajímala o výsledky

výchovně-vzdělávacího procesu ve škole (Střelec et al., 1998, s. 158 – 159).

Vždy je důležitá komunikace a důvěra uvnitř rodiny. A ačkoliv rodiče mohou mít v období pubescence svých dětí pocit, že je jakoby „nepoznávají“, nesmí zapomínat projevovat pozornost o děti, brát v potaz jejich zájmy a přání a umět je v nich podporovat (Střelec et al., 1998, s. 159). To samozřejmě pro rodiče, a často ani pro děti, není jednoduché. Jak uvádí Macek (2003, s. 55) v průběhu pubescence a adolescence dětí se mění komunikace mezi rodiči a dětmi a s tím přicházejí také konflikty. Děti jsou egocentrické a mnohdy záměrně vyvolávají konflikty. Konflikty podle něj však „nevadí, když mají adolescenti pocit, že mohou svobodně vyjadřovat názory a že se na ně bere ohled“.

Farková (2009, s. 40 – 41) vymezuje tři trendy, které se mohou objevovat v souvislosti s působením rodičů na děti v rámci volby povolání. Nutno podotknout, že se nejedná o trendy právě žádoucí. Rodiče v nich zapomínají na spolupráci s dítětem a na naslouchání jeho potřebám a přáním.

1. Rodina nerespektuje zájmy a schopnosti svých dětí. Sleduje pouze peněžní přínos, který by mohlo budoucí povolání dítěte mít a tím směrem také na dítě vyvíjí tlak v rámci profesní přípravy.
2. Rodina bere silně v potaz svoji ekonomickou situaci a volba střední školy je omezena pouze na lokální nabídku škol. Předpoklady dítěte opět nejsou na prvním místě.
3. Rodina za nejdůležitější ve volbě profese u svého dítěte vidí svůj sociální status. Schopnosti a zájmy dítěte sice bere v potaz, ale i přesto jen velmi okrajově.

6.2 Vrstevnická skupina a kamarádi

U dospívajících se přirozeně jejich pozornost postupně přesunuje od rodičů k vrstevníkům a kamarádům. Takové prostředí se pro ně stává útočištěm, kde se mohou chovat zcela otevřeně, nenuceně a svobodně. I proto dospívající často označují partu kamarádů za jednu z nejdůležitějších věcí v jejich životě.

Členové party mají ze sociologického hlediska většinou podobné znaky např. pocházejí ze stejné společenské vrstvy, žijí ve stejné nebo blízké oblasti a mohou být na podobné sociální nebo intelektuální úrovni (Melgosa, 2000, s. 74). Ačkoliv jsou v tomto období ve vrstevnických skupinách často střídány pozice a sociální role, a v podstatě nikdo

nemá své místo jasné, tak je tato skupina pro dospívající velmi důležitá. Dostává se jim zde pocitu, že je někdo poslouchá a oceňuje. Tím se výrazně upevňuje vlastní sebehodnocení, sebedůvěra a pocit významnosti a vlastní hodnoty, která je v tomto období podle dospívajících velmi malá. Není tedy výjimkou když se jedinec i uprostřed party cítí osaměle. Proces vytváření si vlastního „já“ je dlouhodobý a složitý, nicméně kamarádi v něm hrají důležitou roli. Dospívající se má s kým měřit, vidí ostatní vrstevníky ve stejných situacích do kterých se sám dostává, tím získává nesmírně cenné sociální zkušenosti. Jde o nutnou část rozvoje mladých lidí (Orvin, 2001, s. 105, Macek, 2003, s. 57). Srovnávání sebe sama s ostatními je však pouze jedna z mnoha funkcí, které parta zastává. Dalšími důležitými mohou dle Melgosa (2000, s. 83) být:

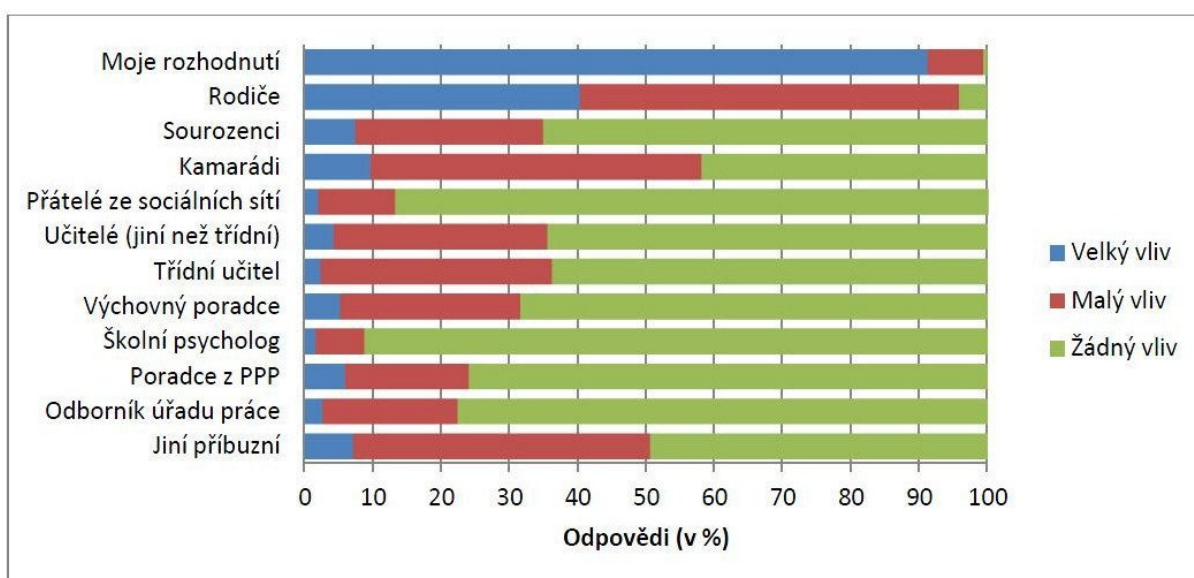
- učení se jednání s druhými lidmi,
- formování vlastních morálních zásad a hodnot (do této chvíle dospívající pouze přebíral názory a ideály od svých rodičů, zde má možnost srovnávat, přebírat názory od jiných a vytvářet si názory vlastní, jde tedy o ideální možnost pokusit se najít co přesně definuje jeho vlastní osobu, co je pro něj důležité),
- emocionální podpora,
- učení se zásadám platným ve společnosti, jako je vědomí příslušnosti ke skupině, soudružnost a solidarita, mu dává dobrý vklad do budoucnosti a zaměstnání.

Ačkoliv jsou kamarádi pro dospívající velmi důležití a vztahy vytvořené v tomto období mohou a často přetrvávají po celý život, tak Macek (2003, s. 55) ve své publikaci uvádí, že: *„adolescenti se svou hodnotovou orientací více podobají vlastním rodičům než svým přátelům“*. Život ve vlastní rodině je v rámci osobních a profesních perspektiv ovlivňuje tedy daleko více. To tvrdí i Walterová (2009, s. 13 – 14), která ve své knize uvádí rodinu jako nejdůležitější instituci, jež žáka v procesu rozhodování o střední škole ovlivňuje. Děti se s prosbou o pomoc raději obrátí na rodinu než na učitele či výchovné poradce. To ve svém výzkumu potvrzují také Hlad'ová a Drahoňovská (2012, s. 13). Výzkum se zabývá mimo jiné i vlivy působícími na volbu další vzdělávací a profesní dráhy žáků základních škol. Zde se z pohledu samotných žáků kamarádi umístili až na třetím místě za jejich vlastním rozhodováním a rodiči. Z pohledu rodičů jsou kamarádi dokonce v rámci vlivů až na čtvrtém

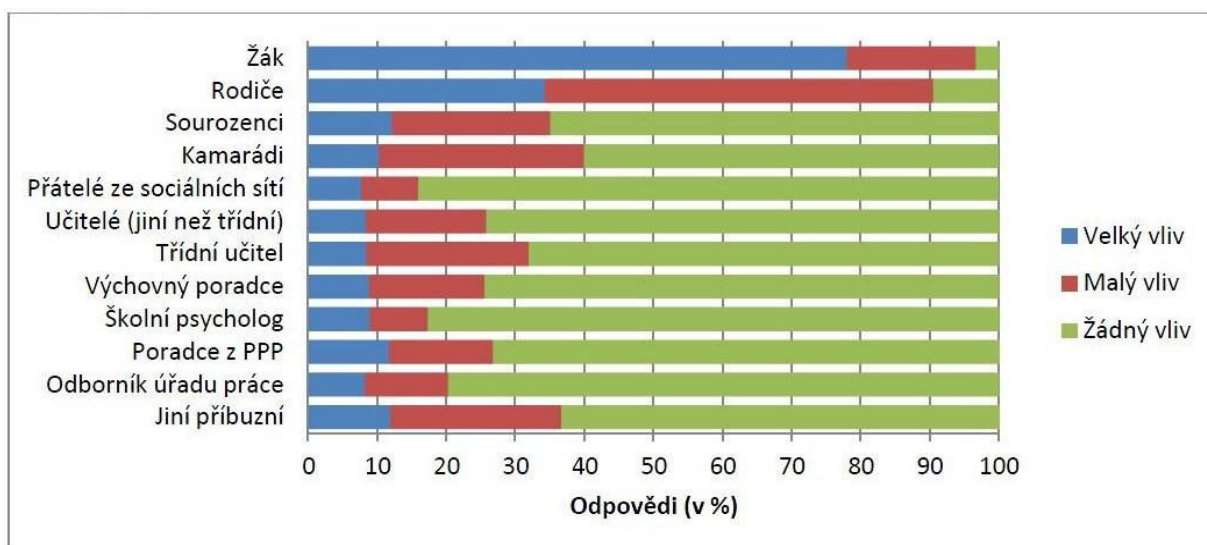
místě za sourozenci. Na druhou stranu mají však kamarádi, jak podle žáků, tak i rodičů, daleko větší vliv na volbu vzdělávací dráhy než učitelé základních škol, výchovní poradci, školní psychologové, psychologové z PPP a odborníci z úřadu práce.

Pro názornost uvedeme grafy, které vliv jednotlivých osob ukazují v procentech, tak jak je vidí samotní žáci, ale i jak tyto vlivy vnímají jejich rodiče.

Graf č. 1 – Vlivy působící na volbu další vzdělávací a profesní dráhy žáků základních škol pohledem žáků (Hlad'o, Drahoňovská, 2012, s. 12).

Graf č. 2 – Vlivy působící na volbu další vzdělávací a profesní dráhy žáků základních škol pohledem rodičů (Hlad'o, Drahoňovská, 2012, s. 12).

II. Praktická část

7 Metodologie výzkumného šetření

V následující kapitole se podrobně zaměříme na komplexní proces zvoleného kvalitativního výzkumného šetření. Je důležité objasnit jakého výzkumného problému se celá práce dotýká a na jaké základní výzkumné otázky se budeme snažit šetřením odpovědět. S tím souvisí i popis metodologie, kterou jsme pro práci zvolili a také zdůvodnění vybraného výzkumného vzorku. Rovněž se blíže podíváme na samotnou práci s respondenty, tedy průběh výzkumného šetření.

7.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Výzkumný problém, který je v diplomové práci studován, tedy obecně celkové zaměření práce, je **volba další vzdělávací a profesní cesty u žáků základních škol**. Práce se zaměřuje zejména na proces rozhodování žáků a na vlivy, které na žáka v tomto procesu působí. Pozornost je věnována také základní škole, která vystupuje jako objekt, jenž se snaží žákům rozhodovací proces usnadnit.

Cílem výzkumu je **identifikovat a popsat faktory a vlivy, jenž na žáka základní školy působí v procesu volby povolání a porozumět možným problémům, se kterými se žáci v procesu volby mohou setkat**.

7.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky vycházejí z výzkumného problému a také cíle výzkumu, tak aby bylo možné k danému cíli dojít. Konečné výzkumné otázky tedy znějí takto:

1. *Jaké jsou představy žáků základních škol o jejich budoucnosti?*
2. *Jaké problémy spojené s volbou povolání vnímají žáci základních škol?*
3. *Jakou roli zaujímá škola a sociální prostředí žáka v jeho procesu volby povolání?*

7.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek byl tak, jak uvádí Creswell (2004) in Hlad'o (2009, s. 91) vybrán na základě „*záměrné volby, která je nezbytná proto, aby měl vybraný objekt vlastnosti*

a životní zkušenosti, které chce badatel sledovat“. Výzkumný vzorek byl tedy zvolen na základě stanovených kritérií. Základním kritériem bylo, aby se jednalo o žáky, kteří se volbou další vzdělávací a profesní dráhy již zabývají nebo se v dohledné době zabývat budou. U dvou zvolených žáků posléze proběhl rozhovor také s jejich matkami, a to z důvodu zjištění, jak se na proces volby dívají rodiče daných žáků. Posledním respondentem byla výchovná poradkyně základní školy. Kritériem výzkumu byl také souhlas respondentů se zařazením do výzkumu.

7.3.1 Charakteristika respondentů

1. **Žák č. 1 – Markéta.** Studuje 9. ročník ZŠ. Dle matky je výbornou studentkou, která má o studium zájem a snaží se o co nejlepší známky. Podle ní také Markéta v souvislosti se střední školou mluvila vždy jenom o studiu na gymnáziu. Markéta při rozhovoru působila velmi mile a ochotně. Ve svých odpovědích byla výřečná, mluvila dospěle a názory působily rozmyšleně. Na odpovědi také nepotřebovala příliš mnoho času, což bylo jasným znamením, že o své volbě opravdu přemýšlela.
2. **Žák č. 2 – Tereza.** Studuje 9. ročník ZŠ. Také Tereza na základní škole dosahuje výborných výsledků a nikdy se u ní neprojeví žádné vážnější výchovné problémy. Při rozhovoru nepůsobila příliš sebevědomým dojmem a na začátku rozhovoru odpovídala téměř jednoslovně. Nakonec se však rozpovídala. Její názory však byly vyhraněné a bylo vidět, že ráda mluví o svých zájmech. Na některé odpovědi potřebovala delší čas na rozmyšlenou.
3. **Žák č. 3 – Pavel.** Studuje 9. ročník ZŠ. Pavla jsem jako respondenta vybrala spolu s výchovnou poradkyní ve škole. Pavlův prospěch je průměrný. Dle výchovné poradkyně je velmi bystrý a chytrý, avšak ve výuce není příliš aktivní a snaží se spíše nezapojovat. Při rozhovoru působil, že je „nad věcí“ a neustále měl potřebu vyjadřovat, že je mu volba povolání vlastně jedno. Nadruhou stranu z odpovědí je jasné, že se volbou zabývá a rozhodně mu není lhostejná.
4. **Žák č. 4 – Klára.** Studuje 9. ročník ZŠ. Klára opět vybrána společně s výchovnou poradkyní. Klára mluvila jasně, otevřeně a velmi rozhodně. Klářin prospěch ve škole je průměrný. Přesto má v otázce budoucího povolání a studia velmi vysoké nároky, o kterých je přesvědčena, že je zvládne.

5. **Rodič č. 1 – Matka Markéty.** O budoucím studiu své dcery měla velmi jasnou představu. Jako lékařka si přeje, aby její dcera také studovala vysokou školu. Stejně jako Markéta mluvila její matka výřečně. Jejich názory často byly velmi podobné.
6. **Rodič. č. 2 – Matka Terezy.** Matka Terezy působila při rozhovoru často až bez zájmu o dané téma. Neustále opakovala, že rozhodnutí je pouze na její dceři a ona, že s tím nemůže nic dělat, když už je Tereza stejně rozhodnutá.
7. **Výchovná poradkyně ZŠ.** Paní S. ve škole působí nejen jako výchovná poradkyně, ale také jako učitelka. Žáci za ní, jak sama říká, s problémy týkající se jejich volby povolání nechodí. Jediným způsobem jak na ně může nějakým způsobem mít vliv je tedy v rámci jejich vyučovacích hodin (výuka informační technologie). A ačkoliv žákům předává dotazníky a testy týkající se volby povolání, nikde je dále neviduje. Dle jejich odpovědí na to vzhledem k časové náročnosti vyučování nemá jako výchovná poradkyně dostatek času ani prostoru.

7.4 Volba výzkumné metody

Zde budeme charakterizovat kvalitativní výzkum, který byl pro diplomovou práci zvolen jako vhodný a také se zaměříme na to, proč byl vybrán zrovna kvalitativní výzkum. Rovněž bude popsána metoda rozhovoru, která byla hlavním nástrojem výzkumného šetření a následné kódování získaných údajů.

7.4.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum byl dle Hendla (2005, s. 49) a Švaříčka a Šedové (2007, s. 13) v minulosti chápán často jako pouhá doplňující metoda k výzkumu kvantitativnímu nebo snad jako jeho protiklad či soupeř. Postupem času se však oba přístupy stávaly stejně uznávanými, což vedlo k jejich společnému užívání a tím i k lepšímu využití jejich silných stránek.

Jelikož jsme v šetření pracovali s názory, myšlenkami a představami žáků a jejich rodičů, bylo zvolení kvalitativního přístupu zcela přirozené. Dle Strausse a Corbinové (1999, s. 11) jde v kvalitativním výzkumu především o odhalení zkušeností konkrétních jedinců či

skupin s určitým problémem nebo oblastí života. Systematickým a dlouhodobým zkoumáním se také snáze získávají potřebné informace týkající se zkoumaného jevu. V neposlední řadě se tímto druhem výzkumu můžeme dostat až k samotné podstatě jevu. A stejně jako uvádějí Denzin a Lincolnová (2005) in Švaříček a Šedřová (2007, s. 18) i v našem případě šlo o poznání sociální reality tak, jak ji chápou a vnímají sami aktéři.

Na začátku našeho výzkumu stálo stanovení výzkumného problému a hlavních výzkumných otázek, přesně tak, jak o tom mluví Hendl (2005, s. 50): „*V typickém případě kvalitativní výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a určí základní výzkumné otázky.*“ V průběhu výzkumu pak byly výzkumné otázky přizpůsobovány a doplňovány.

7.4.2 Kódování a zakotvená teorie

Při analýze získaných dat jsme vycházeli ze strategií **zakotvené teorie**, konkrétně potom z otevřeného kódování. Pojem zakotvené teorie poprvé zavedli Strauss a Glaser v roce 1967. V rámci zakotvené teorie se výzkumníci snaží zejména o vyhledávání nových informací a souvislostí mezi nimi. Jejím hlavním cílem je potom tvorba zcela nové teorie, nikoliv jen popis teorii již existujících (Hendl, 2005, s. 125 – 128). Záměrem je tedy objektivně postihnout vztahy mezi proměnnými, které vyvstávají v průběhu výzkumu (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 86).

Strauss a Corbinová (1999, s. 43) definují otevřené kódování jako „*část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů*“. V rámci tohoto procesu vždy zkoumáme jak naše, tak i cizí domněnky, myšlenky a názory o jevu. Takové zkoumání vede k novým objevům. Údaje však vždy musíme rozebrat na jednotlivé části a pečlivě prostudovat. Všimáme si kritických bodů, které z dat vycházejí, z nich poté vyvstávají důležitá témata a kategorie (Strauss, Corbinová, 1999, s. 43, Hendl, 2005, s. 247).

7.4.3 Metoda rozhovoru

V diplomové práci byl za hlavní metodu sběru dat zvolen polostrukturovaný rozhovor. Dle Švaříčka a Šedřové (2007, s. 159) bývá „*rozhovor nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu*“. Dopředu byla zvolena témata a otázky, kterých by se měl rozhovor dotýkat, témata byla vybrána s ohledem na výzkumné otázky, na které chceme výzkumem najít odpovědi. Pomocí hloubkového rozhovoru jsme měli ideální možnost

zkoumat členy určité sociální skupiny v jejich přirozeném sociálním prostředí, přesně jak to uvádí Kvale (1996) in Švaříček, Šedřová (2007, s. 159). Hendl (2005, s. 175) pak rozhovor využívaný v zakotvené teorii označuje za problémově zaměřený rozhovor. Takovému rozhovoru předchází analýza problému, kterého se bude rozhovor týkat. V samotném rozhovoru se poté tazatel k danému problému neustále vrací a jde zejména o pochopení a odhalení vztahu mezi jednotlivými aspekty.

7.5 Průběh výzkumného šetření

Jednotlivé rozhovory byly uskutečněny v průběhu ledna a února 2013. Všichni respondenti, kteří se šetření účastnili byli nejprve seznámeni s problematikou, které se diplomová práce dotýká. Následně byli požádáni o provedení rozhovoru na dané téma. Všichni ochotně souhlasili. Všem respondentům byla v konečném znění práce změněna jména, kvůli zachování jejich anonymity. V průběhu konání rozhovorů byli respondenti také povzbuzováni k širším odpovědím.

Se souhlasem dotazovaných byly odpovědi zaznamenávány písemně přímo v průběhu rozhovoru. Výsledný text rozhovoru byl následně upraven. Úprava spočívala především v uspořádání slovosledu.

Všechny otázky v rozhovoru byly zpracovány pro otevřené odpovědi respondentů. Struktura rozhovoru u žáků i matek byla upravena do konečné podoby v průběhu rozhovoru prvního.

7.6 Interpretace rozhovorů

Pro analýzu získaných rozhovorů jsme využili techniku otevřeného kódování dle Strausse a Corbinové (1999). Pečlivým rozebíráním a studováním získaných dat jsme se snažili o označení podobností a častěji se opakujících jevů. Kolem takových jevů poté vyvstávaly pojmy, které s nimi souvisejí. Následné seskupování společných pojmů vedlo k vytvoření kategorií. U jednotlivých kategorií jsou citovány vybrané odpovědi respondentů, jež jsou pro práci a výzkum klíčové. Jestliže v následujících kapitolách budeme mluvit o žácích, jedná se pouze o žáky, kteří se aktivně účastnili výzkumu. Nezahrnujeme tedy širší populaci.

7.7 Seznam kategorií a kódů

1. Představy žáků o budoucnosti

- plánování
- specifikace
- rozhodování
- kompromis
- motivace
- nerozhodnost

2. Problémy spojené s volbou povolání

- příprava na přijímací řízení
- strach z přijímacího řízení
- osobní volba
- nová seznámení
- neexistující alternativa
- možnost rady
- zralost žáků

3. Pomoc základní školy s volbou povolání

- vyhledávání informace
- stání si za svým rozhodnutím
- veletrh středních škol
- informace ZŠ
- exkurze se ZŠ
- internet
- profesní poradenství

4. Role sociálního prostředí v procesu rozhodování

- **rodina**
 - pomoc
 - pochopení
 - vyjádření zájmu
 - přesunutí odpovědnost
 - kompromis

- dohled nad žákem
- **kamarádi/spolužáci**
 - výměna informací
 - komunikace
 - zachování vztahů
 - nové vztahy
 - plánování
 - monitoring okolí

5. Vlivy působící na žáka v procesu rozhodování

- časový faktor
- zohledňování schopností
- upřesnění představ
- perspektiva povolání
- věk
- zájmy žáků
- neschopnost začlenění zájmů

6. Vlastní osoba žáka v procesu rozhodování

- význam rozhodování
- zodpovědný přístup
- konečné rozhodnutí
- aktivní zájem o povolání

7.7.1 Představy žáků o vlastní budoucnosti

V otázkách jsme se zaměřili na konkrétní představy žáků, které mají o své budoucnosti. Zajímavá byla konfrontace toho, co by žáci rádi studovali, ale jaký obor si nakonec napsali, popřípadě napíší, do přihlášky na střední školu. Pouze u Pavla se odpověď lišila.

(Pavel) Co bys rád studoval/a, a proč? „*Já jsem vždycky chtěl být nějaký obchodník nebo mít nějakou svoji firmu, abych měl dost peněz. Takže bych rád šel na nějakou obchodku nebo gympl, ale na to nemám.*“ Jakou střední školu si vyplníš do přihlášky? „*Nakonec půjdu na mechanika, je tam maturita, takže naši*

nebudou prudit, ale druhou přihlášku mám jenom na učňák (jde o obor zámečníka).“

Další tři respondenti z řad žáků měli **sjednocené názory ohledně toho co by rádi studovali a co si napíší do přihlášky.**

(Markéta) Co bys rád/a studoval/a, a proč? „*Já bych ráda šla na gymnázium. Zkoušela jsem to už v 5. ročníku, ale tehdy to nevyšlo. Ted' chodím i na kurzy z matematiky co dělají přímo na tom gymplu. Tehdy mě to asi bylo celkem jedno, ale teď už bych se ráda dostala.*“ Jakou střední školu si vyplníš do přihlášky? „*Napsala jsem si to gymnázium a jako druhou školu ekonomku. Ale radši bych šla na ten gympl. Na jiný gympl jsem ale jít nechtěla, tohle je moje vysněná škola.*“

(Tereza) Co bys rád/a studoval/a, a proč? „*Ráda bych studovala střední uměleckou školu, protože ráda maluji a myslím, že mi to i jde.*“ Jakou střední školu si vyplníš do přihlášky? „*Napsala jsem si tam tu střední uměleckou a jako druhou obchodní akademii.*“

(Klára) Co bys rád/a studoval/a, a proč? „*Já bych chtěla být učitelka.*“ Jakou střední školu si vyplníš do přihlášky? „*Jako první jsem si vyplnila gymnázium, abych pak mohla jít na vysokou. A jako druhou jsem si dala na stejnou školu, ale na jiný obor. Jmenuje se to předškolní a mimoškolní pedagogika. To bych nemusela ani na vysokou a zrovna bych mohla učit ve školce. Ale já bych na výšku stejně chtěla.*“

Už u prvních otázek žáci mluvili v souvislosti se svojí budoucností o svých rodičích. Často odkazovali na povolání, která rodiče vykonávají a která pro ně byla inspirací. Tím tedy můžeme potvrdit názory uvedené v teoretické části a souhlasit s tím, že **rodina je důležitým faktorem, jenž žáky při volbě povolání ovlivňuje.**

(Tereza) „*Obchodní akademii jsem si zapsala spíš kvůli rodičům*“

(matka Terezy) „*Já jsem chtěla, aby si dala přihlášku na obchodní akademii (dále OA). Domluvily jsme se, že si může dát jako první tu uměleckou, ale pokud to nevyjde hned napoprvé, tak půjde tam (OA).*“

(Markéta) „*V páté třídě mě ten gympl rozhodli spíš naši, protože jsem měla*

vždycky dobré známky.“ „Tu ekonomku jsem si napsala, protože mě ji poradili naši. Druhou školu jsem nevěděla.“ Jak si představuješ svoji budoucnost? „Chtěla bych být doktorka jako je moje mamka. Možná by mě stačila zdravotní sestra, ale ta doktorka je určitě lepší“

(matka Markéty) „Mně je v podstatě jedno co bude dělat, jen chci, aby šla na vysokou. Takže od začátku přemýšlíme o gymnáziu, má dobré známky, je chytrá, tak proč ne. Zkoušela to i z páté třídy, ale bohužel to nevyšlo. Ona navíc často mluví o tom, že by chtěla být doktorka jako já.“

(Klára) „Já bych chtěla být učitelka, mamka pracuje v mateřské školce a často jsem tam za ní chodila. Tam se mi zalíbila práce s dětmi.“ Jak si představuješ budoucnost? „Nechtěla bych dopadnout jako mamka, že žije v bytě s chlapem, kterého teď nenávidí a nemůže s tím nic dělat.“

7.7.2 Problémy spojené s volbou povolání

V otázkách této kategorie jsme se zaměřili zejména na možné **starosti, jenž se mohou při volbě povolání objevovat**. Jako nejčastější důvody obav byly uváděny přijímací zkoušky a také proces seznamování se s novými lidmi.

(Tereza) „Strach mám asi jen z přijímacích zkoušek. Budu dělat talentovky, tak nevím co zvládnou namalovat.“

(Pavel) „Asi přijímačky. Nijak se na ně nechystám, takže nevím jestli to zvládnou.“

(Markéta) „Bojím se, abych se na gympl dostala, když už jsem to jednou zkoušela a nevyšlo to. A kdybych musela na tu ekonomku, tak že tam nebudu nikoho znát. Tady (na gymnáziu) už chodím na ty kurzy, takže už tam mám nějaké známé.“

(Klára) „Bojím se přechodu na novou školu. Abych věděla, co po mně vůbec kdo chce. A taky trochu přijímaček, dívala jsem se sice na testy z minulých let, ale jsou to takové obecné věci, mně vadí, že přesně nevím co se mám naučit.“

Z pohledu zastoupených rodičů bylo za největší problém považováno **příliš časně rozhodování o budoucí profesní dráze a také využití středních škol v praxi**.

(matka Markéty) „Mně připadá, že je teď strašně brzo na nějaké rozhodování. Já jsem to měla taky tak, že jsem šla na gymnázium, takže i Markétce chceme poskytnout trochu víc času. Jinak doufám, že žádné problémy nebudou, je to chytrá holka.“

(matka Terezy) „Jediné co mě trápí, tak že nebude mít s tou školou (střední umělecká) žádné využití. Vždyť kolik se v praxi ujme návrhářů a jim podobných. Je to krásné, že něco takto umí, ale aby se tím i uživila.“

Zajímavé se jevíly odpovědi na otázku jiné alternativy, **pokud by se žák nedostal ani na jednu vybranou školu. Žádný z respondentů s touto variantou nepočítal**, ba o ní dokonce ani nepřemýšlel.

(Klára) „Nemám žádnou jinou alternativu.“

(Markéta) „No mám tu ekonomku, ale pokud bych se nedostala ani tam, tak nevím. O tom jsem vůbec nepřemýšlela.“

(Pavel) „To nemám, vůbec. Učitelka nám ale teď říká, že nás vezmou, že školy mají málo žáků, tak se na to spoléhám.“

(Tereza) „Nemám, tak doufám, že se na nějakou střední školu dostanu. Snad vyjde když tak ta obchodní akademie.“

7.7.3 Pomoc základní školy s volbou povolání

V této kategorii jsme se nejprve zaměřili na **obecné vyhledávání informací o středních školách**. Zde všichni **žáci shodně odpověděli, že veškeré informace vyhledávají na internetu**, který využívají i v průběhu vyučovacích hodin s pomocí učitele. Následně jsme se zaměřili na **konkrétní akce pořádané školou v rámci profesního poradenství**. Odpovědi se opět příliš nelišily. I přesto, že všichni žáci nepocházejí ze stejných základních škol, jako **základ profesního poradenství ve škole vidí besedy na úřadech práce a návštěvy veletrhů středních škol**. Dle výchovné poradkyně **návštěvy veletrhů škol a úřadů práce jsou pro žáky dostačující**. **Rodiče pak také zastávají názor, že školy žákům při volbě povolání pomáhají dostatečně**.

(Tereza) „Informace hledám hlavně na internetu nebo od známých, co školu už navštěvují. Jinak s námi byla třídní učitelka na veletrhu středních škol

a na úřadu práce. “

(Pavel) *„Informace jsem hledal jenom na netu. A se školou jsme byli na nějakém veletrhu a na úřadě práce. Ale na tom veletrhu to bylo celkem dobré. Mluvili tam normálně ti studenti, takže nám i řekli, co se jim na těch školách nelíbí, a tak. “*

(matka Markéty) *„Já myslím, že škola pomáhá dostatečně. Markétka kolikrát přišla, že dělali nějaké testy související s volbou střední školy. A byli i na úřadě práce se podívat. “*

(matka Terezy) *„Byli na veletrhu škol a na úřadě práce. Ale podle mě Terezku nejvíce ovlivnila učitelka z výtvarného kroužku kam chodí (kroužek probíhá také ve škole). Ona ji v malování hodně podporuje. “*

V souvislosti s touto kategorií jsme se žáků také ptali na to, **jakou roli by dle jejich názoru měli mít při volbě střední školy třídní učitel, výchovný poradce a rodiče.** Žáci jednotlivé osoby nerozlišovali. V souvislosti se všemi uvedli, že **jejich role by měla být spíše poradenská, informační a podpůrná.**

(Klára) *„Měli by mít spíš nějakou pomocnou (roli), aby nám dokázali poradit. A rodiče hlavně podpořit v těch našich rozhodnutích. “*

(Markéta) *„To nevím. Tak asi by nám měli pomáhat. Hlavně teda těm, kteří vůbec neví co chtějí dělat nebo co chtějí studovat. S námi se o tom třeba třídní hodně bavila, co by koho bavilo a tak, ale že bych šla za ní sama, to ne. “*

7.7.4 Role sociálního prostředí v procesu volby povolání

O tom, že rodiče žáky ovlivňují při volbě povolání jsme se přesvědčili už ve výše uvedené kategorii. Tady jsme se snažili spíše blíže podívat na to, jestli žáci s rodiči o své volbě mluví. Zda jde tedy o ovlivňování spíše nevědomé nebo vědomé. Žáci shodně opakují, že **rodiče by měli mít pouze pomocnou roli ve volbě jejich povolání, a vnímají to tak i sami rodiče.** Většina žáků pak odpovídá, že s rodiči volbu střední školy probírají a také berou v potaz jejich názory.

(Klára) *„Mamka mě do výběru nikdy nemluvila. Ona teda nemusela, ale myslím, že i kdybych se rozhodla jinak, tak mě podpoří. Možná jediné kdybych chtěla jít jenom na nějaký učňák, tak by se jí to nelíbilo, protože ho sama má*

a chce, abych měla maturitu. “

(Tereza) *„Rodiče spíš rádi. Do ničeho mě nenutí, nikdy jsme se kvůli tomu třeba nehádali nebo tak. Oni ví, že ráda maluji a líbí se jim to. “*

(matka Terezy) *„Já ji můžu jenom podpořit. Jelikož ona už je rozhodnutá co chce dělat, tak nic jiného dělat nemůžu. Ale kdyby nevěděla, tak bysme se na to samozřejmě zaměřily víc a něco spolu vymyslely. “*

(Markéta) *„Mamka je ráda, že chci dělat to, co ona. A často se mě ptá, jestli mě to bude bavit. Abych třeba z gymplu nechtěla za rok odejít. “*

(matka Markéty) *„Já si hlavně myslím, že rodiče by měli své děti podporovat. I když mně se to mluví, Markéta chce jít na gympl, chce být doktorka. Který rodič by tohle nechtěl. Ale i tak, já s ní o tom mluvím, radím jí, do ničeho ji netlačím, a tím pádem ona se v souvislosti s tímto za mnou nebojí jít. “*

(Pavel) *„Naši mě do toho mluvili spíš když byli ještě spolu, teď jak se rozváděli, tak měli jiné starosti. “*

Do sociálního prostředí, které žáka při volbě může ovlivňovat nepochybně patří i kamarádi a spolužáci. Základní otázky vztahující se k této kategorii tedy zněly, zda žáci mluví se svými spolužáky, kamarády nebo sourozenci o střední škole, o čem se nejčastěji baví a zda přemýšleli o stejných školách jako oni.

(Pavel) *„S kámošema se o tom hodně bavíme. Hlavně bysme chtěli někteří zůstat spolu, tak jsme to i plánovali trochu. Takže trochu i proto jsem se nechal přemluvit k tomu maturitnímu oboru. “*

(Tereza) *„Bavíme se o tom až teď poslední rok. Hlavně kdo se kam bude hlásit, a taky, že už se potom nebudeme tolik vídat a rozpadneme se jako kolektiv. “*

(Klára) *„S holkama se o tom bavíme. Mluvíme třeba hodně o tom, že se musíme vídat dál i když už spolu nebudeme pořád. Ale celkem jdeme na hodně podobné školy. S kámoškou jsme si daly spolu přihlášku na ten gympl a jdou tam i dva kluci ze třídy ještě. “*

(Markéta) *„S kamarádkama hodně. Oni ale na gympl nechtěly jít, takže tam jdu z nás čtyř co jsme nejlepší kámošky sama. Ale hlásil se tam ještě Petr od nás*

ze třídy, tak jsme se teď bavili třeba o přihláškách nebo i o přijímačkách. A pak se o tom taky bavím s lidma z toho kurzu (přípravný kurz na přijímací zkoušky), jaká ta škola asi je, co o ní ví oni a tak.“

Z odpovědí nám tedy vyplývá, že **žáci se s kamarády o své volbě sice baví**, ale volba druhých pro ně **není primární**. Hlavní otázku, kterou **řeší je udržení kolektivu i do budoucna. Stejný názor na to vyjadřují i rodiče.**

(matka Markéty) *„Myslím, že kamarádky na volbu moc velký vliv nemají. Markét se spíš bojí, aby se s holkama nepřestala vídat, protože jdou každá na jinou školu.“*

(matka Terezy) *„Nemyslím, že kamarádi mají nějaký vliv. Ona by se toho malování kvůli nim asi nevzdala. Spíš se bojí, že už se nebudou vídat.“*

7.7.5 Vlivy působící na žáka v procesu rozhodování

V souvislosti s vlivy, jenž na žáka v procesu rozhodování působí, jsme se první zaměřili na faktor času. Tedy jak se žákovo rozhodnutí měnilo v průběhu času a věkem. Zde se nám potvrzuje model, který máme uvedený v teoretické části, kdy děti začínají o budoucím povolání přemýšlet pouze na základě fantazijních představ, později přidávají faktor zájmu a v období pubescence, **již dokáží zhodnotit své schopnosti, tak aby byly k vybrané střední škole a povolání dostačující.**

(Pavel) *„Měnilo se to (rozhodnutí), jako menší jsem chtěl pracovat v dole. Děda tam pracoval a mě vždycky bavilo poslouchat jak o tom mluví. Připadalo mně, že to dělají opravdoví chlapi.“*

(Klára) *„Jo určitě se to mění věkem. Já jsem chtěla být jako menší doktorka, ale teď už ne. Víím jak je to strašně těžké a mně moc nejde chemie, která je tam potřeba. To jsem si zjišťovala.“*

(Tereza) *„Určitě se to měnilo. Jako malá jsem chtěla být princeznou, později zpěvačkou a v páté třídě veterinářkou.“*

Dalším faktorem, který žáky může ovlivňovat při rozhodování o budoucím povolání jsou **zájmy žáka. Zde byly odpovědi různé.** Například Tereza a Pavel své zájmy zohledňují.

(Tereza) *„Určitě je zohledňuji. Teď se vlastně zaměřuji jenom na malování, které*

mě baví. Nedokážu si moc představit, že bych musela jít jinam. Stejně bych chtěla pořád malovat.“

(Pavel) *„Asi moc ne (nezohledňuje zájmy). Já nevím jestli mě ta mechanika (příhláška na obor mechanik strojů) bude bavit, ale třeba opravovat motorky mě baví, takže asi jo.“*

U další respondentky se objevil názor, že neví jak své zájmy zohlednit při volbě povolání. **Zájmy sice má, ale neví, jak je prakticky využít.**

(Markéta) *„To nevím. Já třeba ráda čtu, tak nevím jestli to jde nějak zohlednit. Nebo ráda jezdím na bruslích s kamarádkami, takže se na zájmy asi moc nedívám. Mám třeba ráda i kytky, ale nepůjdu kvůli tomu na květinářku.“*

Z rozhovoru s výchovnou poradkyní vyplynulo, že žáci příliš **nezohledňují faktor potřeby daného povolání v budoucnosti.**

(výchovná poradkyně) *„Já nevím podle čeho se rozhodují. Ale asi ne podle toho, jaká povolání jsou teď nejvíce potřeba. Protože když jdeme třeba na besedu na úřad práce a tam jim řeknou, že automechaniky nepotřebují, tak si několik kluků tu přihlášku na automechanika stejně dá. Nebo holky chodí pořád jen na kadeřnice a kosmetičky. Ale pokud přímo jejich rodiče nemají svoje podnikání, tak se málokdo z nich dokáže tímto uživit. Zapomíná se na obory jako instalatér nebo kominík.“*

7.7.6 Vlastní osoba žáka v procesu rozhodování

V poslední kategorii, jež nám z tématu vyvstala jsme se zaměřili na vlastní osobu žáka, který se v rozhodovacím procesu nachází. Zařadili jsme sem zejména otázku kdo by měl mít při volbě střední školy poslední slovo. Všichni respondenti se jednoznačně shodli, že **poslední slovo v konečném rozhodnutí musí mít vždy žák.** Což nám potvrzují i teorie nastíněné v teoretické části práce.

Poslední otázkou jsme zjišťovali, co je pro žáka nejdůležitějším faktorem v rozhodování o střední škole. I zde byly odpovědi velmi podobné, proto můžeme za nejdůležitější označit faktor zájmu. **Pro žáky je nejdůležitější, aby je střední škola a z něj vycházející povolání bavili.**

(Markéta) „Hlavní je, aby mě to bavilo. Abych nemusela za půl roku za mamkou, že chci jít někam jinam.“

(Tereza) „Aby mě moje budoucí povolání bavilo. Abych nezůstala sedět někde v kanclu a celý den se dívala do počítače.“

(Pavel) „Tak důležité je, abych to zvládnul (SŠ), protože se sice učím celkem dobře, ale nebaví mě to.“

S výchovnou poradkyní jsme se v otázkách vztahujících se k této kategorii zaměřili na zodpovědnost, se kterou podle ní žáci k volbě přistupují. Z jejich odpovědí vyplývalo, že žáci připisují volbě povolání velmi malý význam, jelikož za ní s touto problematikou nechodí. Toto tvrzení se nám ovšem rozhovory se žáky a rodiči nepotvrdilo. Naopak můžeme říct, že **v průběhu 9. ročníku se žáci s rodiči zodpovědně zaměřili na výběr vhodné střední školy a tím i budoucího povolání.**

7.8 Diskuze

Vzhledem k tomu, že se práce zabývá pouze kvalitativním výzkumem nelze jeho výsledky zobecnit na celou populaci. Získané závěry však mohou sloužit jako východisko pro další možná zkoumání dané oblasti.

Z otevřeného kódování, jež bylo v práci využíváno vyvstalo několik kategorií, kterými jsme se následně podrobněji zabývali. Zde se zaměříme na jejich rozbor, tak abychom mohli jasně konstatovat jakých výsledků šetření dosáhlo.

Jako první se podíváme na kategorii týkající se **představ žáků o vlastní budoucnosti**. Touto kategorií se nám také podařilo blíže se podívat na první výzkumnou otázku: Jaké jsou představy žáků základních škol o jejich budoucnosti? V rámci této kategorie jsme se tedy zaměřili především na otázky: Co bys rád/a studoval/a, a proč? a Jakou střední školu si vyplníš do přihlášky? Z odpovědí vyplývá, že v tomto věku žáci mají sjednocené názory ohledně toho co by rádi studovali a co si napíší do přihlášky. Minimálně jednu, ze dvou možných, přihlášek na střední školu proto žáci podali na své „vysněné“ školy nebo na školy, které jim pomohou k „vysněnému“ povolání. U jediného z respondentů byla představa o střední škole jiná než skutečnost. To však můžeme považovat za následek uvědomění si jeho reálných schopností, které by na obtížnější střední školu nebyly dostačující. To nám potvrzuje

i teorii dle Supera (1981) in Fontano (2010, s. 327), která říká, že již žáci ve věku kolem 14 a 15 let se o svém budoucím povolání dokážou rozhodovat na základě svých skutečných schopností, dokáží si již připustit, že některé profesní oblasti by mohly být nad jejich možnosti a volbu střední školy přizpůsobují také školnímu prospěchu na základní škole.

Na první danou výzkumnou otázku tedy můžeme odpovědět, že žáci již své představy a plány o své budoucnosti dokážou přizpůsobit jejich skutečným schopnostem. Na konečné rozhodnutí o profesní orientaci je však dle nich ještě brzy a proto se takové rozhodnutí často snaží ještě oddálit (například volbou gymnázia).

V rámci výše uvedené kategorie nám také vyvstala souvislost mezi rodinou a rozhodnutím žáků o jejich další vzdělávací dráze. Všichni žáci se jednoznačně shodli, že rodina je důležitým faktorem, jenž žáky při volbě ovlivňuje. Žáci berou v potaz názory rodičů a sami se ve svých odpovědích odkazovali na rozhovory s rodiči a na inspiraci, kterou jim rodiče dávají. To ve svém výzkumu týkající se vlivů působících na volbu další vzdělávací a profesní dráhy žáků základních škol potvrzují také Hlad'o a Drahoňovská (2012, s. 13), kdy se rodiče umístili hned na druhém místě za samotnými žáky.

Další kategorií, kterou jsme se prací zabývali je kategorie týkající se **problémů spojených s volbou střední školy**. Danou kategorií se nám také podařilo odpovědět na druhou výzkumnou otázku: Jaké problémy spojené s volbou střední školy vnímají samotní žáci? Jako nejčastější důvody starostí, které žáci prožívají spolu s volbou, ale i se samotným přechodem na střední školu se jeví proces seznamování se s novými lidmi a především úspěšné zvládnutí přijímacích zkoušek, které pro žáky mohou být častým důvodem ke stresu.

Z pohledu rodičů se pak běžně jako důvod k obavám jeví příliš časně rozhodování dětí o budoucí profesní dráze a následné praktické využívání středních škol v budoucnu. Rozhodování o střední škole se zřetelem na situaci na trhu práce je v současné době více než nutné. Jak můžeme ale najít ve výzkumu Hlad'a (2004, s. 148), tak 85% respondentů jeho výzkumu již v rámci rozhodování o svém budoucím studiu na střední škole bralo situaci na trhu práce v potaz.

Důležitým závěrem této kategorie bylo také to, že žáci nepřemýšlí o žádné alternativě, pokud by se nedostali ani na jednu vybranou střední školu, žádný z respondentů s touto variantou nepočítá.

Třetí kategorie, jež nám v rámci otevřeného kódování vyvstala je **pomoc základní**

školy s volbou povolání. Nejprve jsme se zaměřili na obecné vyhledávání informací o středních školách. Zde všichni žáci shodně odpověděli, že veškeré informace vyhledávají na internetu. Můžeme říct, že internet je pro dnešní pubescenty a adolescenty nejpřirozenější cestou, kde najít informace týkající se nejrozličnějších oblastí života. Proto ani profesní poradenství není výjimkou.

Konkrétní akce pořádané školou v rámci profesního poradenství jsou pak žáky i jejich rodiči přijímány jako dostačující. Jako nejčastější byly uváděny návštěvy veletrhů škol a úřadů práce. Stejně jako uvádí Lazarová (2005, s. 10) můžeme tedy konstatovat, že v profesionální orientaci hraje škola velmi významnou roli. Žáci se zde mohou setkat s jiným pohledem na danou problematiku a mohou získat názor na svůj výběr od více lidí.

S danou kategorií také souvisí role školy tak, jak ji vnímají samotní žáci. Z šetření plyne, že žáci požadují, aby její role byla omezena pouze na roli poradenskou, informační a podpůrnou.

Další, nesmírně důležitou kategorií je kategorie **role sociálního prostředí v procesu volby střední školy.** Zde všichni žáci shodně opakují, že rodiče i kamarádi by měli mít pouze pomocnou roli ve volbě jejich dalšího vzdělávání. Většina žáků se s rodiči o volbě střední školy baví, a také berou v potaz jejich názory, avšak rozhodnutí samotné si chtějí učinit sami. Stejně to pak vnímají i samotní rodiče žáků. V rozhovorech s kamarády pak žáci více řeší udržování kolektivu ze základní školy než přímo volbu střední školy. Takovou teorii potvrzuje i Macek (2003, s. 55), který ve své publikaci uvádí, že žáka v rámci osobních a profesních perspektiv ovlivňuje daleko více než cokoliv jiného život ve vlastní rodině. Touto a předešlou kategorií se nám také podařilo odpovědět na poslední výzkumnou otázku: Jakou roli zaujímá škola a sociální prostředí žáka v jeho procesu volby střední školy? Jednoznačně tedy můžeme říct, že žáci vidí jejich role zejména v pomoci, podpoře, poskytování informací a poradenství.

Pátá kategorie se zabývala **vlivy působící na žáka v procesu rozhodování o střední škole.** Zaměřili jsme se zejména na zohledňování zájmů žáka při volbě střední školy. Zde se odpovědi lišily. Můžeme proto konstatovat, že žáci, kteří mají již jasně vyhraněné zájmy se je snaží také zohlednit při výběru střední školy. Narážíme ovšem na skutečnost, že při volbě střední školy většinou žáci ještě nejsou zcela zájmově vyhraněni a není pro ně tedy jednoduché začlenit svoji zájmovou oblast také do volby střední školy (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 154). Další skupina žáků zájmy sice má, ale nevědí jak je při volbě

prakticky využít. Z odpovědí výchovné poradkyně na základní škole nám také vyvstala teorie, že žáci nedokážou zohlednit faktor potřeby daného povolání v budoucnosti. Tuto teorii se nám ovšem nepodařilo nijak jinak potvrdit ani vyvrátit.

Poslední kategorií, jíž se práce zabývá je kategorie **vlastní osoby žáka**. V otázkách týkající se této kategorie žáci jasně odpovídali, že poslední slovo v konečném rozhodnutí musí mít vždy žák. To nám opět potvrzuje i výzkum Hlad'a a Drahoňovské (2012, s. 13), kdy žáci i jejich rodiče uvádí, že na rozhodnutí o typu střední školy by měli mít žáci největší vliv.

Dále nám z kategorie plyne, že pro samotné žáky, je při volbě střední školy nejdůležitější, aby je střední škola a z něj vycházející povolání bavili.

Pokud se na výzkumné šetření podíváme komplexně, můžeme jednoznačně říct, že se žáci společně s jejich rodiči, v průběhu 9. ročníku, pečlivě a zodpovědně zaměřují na výběr vhodné střední školy a tím i budoucího povolání.

Závěr

Na závěr zhodnotíme splnění, či nesplnění stanovených cílů diplomové práce. Hlavním cílem teoretické části, jenž byl stanoven již v úvodu práce, bylo teoreticky postihnout volbu další vzdělávací dráhy žáků základních škol, důkladně se zaměřit zejména na možnosti pomoci, které žák může využívat v procesu rozhodování a zaměřit se na sociální prostředí, které žáka v dané situaci ovlivňuje. Pečlivým studiem literatury týkající se daných oblastí a koncepcí vhodného obsahu práce se nám podařilo vytvořit žádoucí teoretický rámec, jenž postihuje všechny oblasti, které jsme si v cíli vymezili.

V praktické části jsme se pokusili přiblížit cíli, jenž byl pro tuto část práce stanoven. A to, identifikace a popis faktorů a vlivů, jenž na žáka základní školy působí v procesu volby další vzdělávací dráhy a porozumění možným problémům, se kterými se žáci v procesu volby mohou setkat. Pomocí rozhovorů s respondenty jsme se přiblížili danému fenoménu nejen na rovině teoretické, ale především praktické. Podařilo se nám získat otevřené a upřímné odpovědi jednotlivých účastníků šetření, které jsme poté pomocí otevřeného kódování mohli více zkoumat a především nám dovolili pochopit jednotlivé vztahy a procesy, jenž v problematice vznikají. Zvolení kvalitativního přístupu v metodologické části můžeme označit za velmi přínosné. Pomocí něj se nám podařilo na stanovené kategorie podívat více do hloubky, a proto také bylo pochopení jednotlivých souvislostí a zejména splnění cíle empirické části jistě jednodušší.

Struktura práce byla nepochybně zvolena tak, aby co nejvíce objasnila problematiku volby dalšího vzdělávání žáků základních škol a byla tím přínosná nejen laické, ale i odborné veřejnosti. Výzkumné šetření pak nesporně nabízí spoustu možností a směrů ze kterých by bylo možné vycházet v případě dalšího hlubšího zkoumání.

Po celkovém zhodnocení práce můžeme konstatovat, že stanovené cíle se nám podařili prací splnit.

Použitá literatura

- [1] BAKOŠOVÁ, Zlatica, Gabriela LUBELCOVÁ a Mária POTOČÁROVÁ. *Sociálna pedagogika*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2005, 168 s. ISBN 80-100-0485-5.
- [2] BUBELÍNY, Ján. *Psychológia profesionálneho vývinu mládeže*. Bratislava: SPN, 1981.
- [3] DITTRICH, Pavel. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. 2., upav. vyd. Jinočany: H, 1993. ISBN 80-854-6706-2.
- [4] FARKOVÁ, Marie. *Dospělost a její variabilita*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 136 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2480-5.
- [5] FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 3. Překlad Karel Balcar. Praha: Portál, 2010, 383 s. ISBN 978-80-7367-725-1.
- [6] HAVLOVÁ, Jitka. *Profesní dráha ve 20. století: Úvod do sociologie povolání*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-220-6.
- [7] HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009, 286 s. Pedagogická praxe. ISBN 978-807-3676-285.
- [8] HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.
- [9] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

- [10] HŘÍCHOVÁ, Miloslava, Jana MIŇHOVÁ a Lenka NOVOTNÁ. *Vývojová psychologie pro učitele*. 2. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2000, 82 s. ISBN 80-708-2626-6.
- [11] JEDLIČKA, Richard, Petr KLÍMA, Jaroslav KOŤA, Jiří NĚMEC a Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Vyd. 1. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-731-2038-0.
- [12] KLÍMOVÁ, Marta. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. SBN 14-603-87.
- [13] KOSTOLANSKÝ, Rudolf. *Hodnotiace škály a posudky v systéme volby povolania a právneho uplatnenia: Metodika "posudzovanie sposobilosti"*. Bratislava: Výskumný ústav práce a sociálnych vecí, 1992. ISBN 80-7138-085-7.
- [14] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-807-3673-833.
- [15] KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2008, 155 s. Pedagogická praxe. ISBN 978-807-3674-342.
- [16] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s., obr. ISBN 80-716-9195-X.
- [17] LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2005, 70 s. ISBN 80-731-5115-4.
- [18] MACEK, Petr. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003, 141 s. ISBN 80-717-8747-7.

- [19] MACHULE, Tomáš. Filosoficko-antropologický pohled na tradiční rodinu. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. Vyd. 1. České Budějovice: Albert, 2008, s. 21-30. ISBN 9788073261450.
- [20] MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003, 340 s. ISBN 80-717-8771-X.
- [21] MATOUŠEK, Oldřich et al. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 380 s. ISBN 978-807-3675-028.
- [22] MELGOSA, Julián. *Žít naplno: kniha o dospívání*. 1. vyd. Praha: Advent-Orion, 1999, 191 s. ISBN 80-717-2300-2.
- [23] MERTIN, Václav. *Jak se dostat na střední školu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2000, 85 s. Poradce. ISBN 80-716-9947-0.
- [24] NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009, 620 s. ISBN 978-80-200-1680-5.
- [25] NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 1999, 287 s. ISBN 80-200-0690-7.
- [26] NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Management press, 1993. ISBN 80-85603-34-9.
- [27] *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha*. 1. vyd. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2001, 98 s. ISBN 80-211-0372-8.
- [28] NILSSON, Paivi a Pehr AKERBLÖM. *Kariérové poradenství pro život: Poradenská metoda budoucnosti*. 1. vyd. Brno: P. F. art, 2001. ISBN 80-238-8363-1.

- [29] NOVOSAD, Libor. *Základy speciálního poradenství*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006, 159 s. ISBN 80-736-7174-3.
- [30] ORVIN, George H. *Dospívání: kniha pro rodiče*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001, 180 s. ISBN 80-247-0124-3.
- [31] OSLADILOVÁ, Drahomíra. *Úvod do školního psychologického poradenství*. 1. vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1986.
- [32] PROCHÁZKOVÁ, I. *Vzdělávací systém České republiky v mezinárodním srovnání*. In MATĚJŮ, Petr a Jana STRAKOVÁ. *Nerovné šance na vzdělání: vzdělanostní nerovnosti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1400-4.
- [33] ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: [obor v pohybu]*. Vyd. 5., rozš., V Grada Publishing 1. Praha: Grada, 2007, 196 s. Psyché (Grada Publishing). ISBN 978-802-4711-744.
- [34] SMÉKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 1. vyd. Brno: Barrister, 2002, 517 s. ISBN 80-859-4781-1.
- [35] STRAUSS, Anselm. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie Přel. S. Ježek*. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460-X.
- [36] STŘELEČEK, Stanislav. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 1998, 189 s. ISBN 80-859-3161-3.
- [37] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [38] TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 273 s. Knižnice psychologické literatury.

- [39] URBANOVSKÁ, Eva. *Škola, stres a adolescenti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2010, 159 s. Monografie (Univerzita Palackého). ISBN 978-80-244-2561-0.
- [40] VÁGNEROVÁ, Marie. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 80-246-1074-4.
- [41] VENDEL, Štefan. *Kariérní poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1731-9.
- [42] WALTEROVÁ, Eliška a David GREGER. *Přechod žáků ze základní na střední školu: pohledy z výzkumů*. 1. vyd. Brno: Paido, 2009, 107 s. ISBN 978-807-3151-799.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- [43] *Atlas školství* [online]. 2012-2013 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.atlasskolstvi.cz/>
- [44] DRAHOŇOVSKÁ, Petra a Ivana ELIÁŠKOVÁ. *Analýza práce a potřeb poradců v oblasti kariérového poradenství Úřadu práce ČR*. Praha, 2012. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/PORADCI_UP_final_prowww.pdf
- [45] HLAĐO, Petr. *Volba další vzdělávací dráhy žáků základních škol v kontextu rodiny* [online]. Brno, 2009 [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://www.vychova-vzdelavani.cz/disertace/>. Disertační práce. Masarykova univerzita.
- [46] HLAĐO, Petr. *Příprava žáků základních škol na volbu povolání* [online]. Brno, 2004 [cit. 2013-04-12]. Dostupné z: <http://vychova-vzdelavani.cz/download/hlado2004.pdf>. Rigorózní práce. Masarykova univerzita.

- [47] HLAĎO, Petr a Petra DRAHOŇOVSKÁ. *Rozhodování žáků základních a středních škol o dalším studiu a práci v pohledu žáků i jejich rodičů*. Praha, 2012. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/KP_Volba_zaci_rodice_pro_www.pdf
- [48] *Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce* [online]. 2010-2011 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.infoabsolvent.cz/>
- [49] *Integrovaný systém typových pozic* [online]. 2001-2012 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://istp.cz/>
- [50] *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovi* [online]. 2006-2012 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/>
- [51] *Metodický portál RVP* [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://rvp.cz/>
- [52] *Portál o školství a vzdělávání* [online]. 2010-2011 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://info.edu.cz/>
- [53] *Průvodce světem povolání* [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.gwo.cz/>
- [54] *Psychodiagnostika* [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://psychodiagnostika-sro.cz/index.asp>
- [55] *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha, 2007. Dostupné z: <http://nuv.cz/file/137/>
- [56] *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha, 2007. Dostupné z: <http://nuv.cz/file/130>
- [57] *Rozcestník webových aplikací resortu školství* [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.edu.cz/>

- [58] *Server pro podporu žáků základních a středních škol* [online]. 2007-2013 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.proskoly.cz/cz/index.php>
- [59] *Statistika školství* [online]. 2012 [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://sberdat.uiv.cz/rozcestnik/>
- [60] *Volba povolání* [online]. [cit. 2013-04-14]. Dostupné z: <http://www.vychova-vzdelavani.cz/>

LEGISLATIVA

- [61] Česká republika. Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. In: *Sbírka zákonů*. 2005. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-72-2005-sb-1>
- [62] Česká republika. Zákon č. 561/2004, Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), jak vyplývá z pozdějších změn. In: *Sbírka zákonů*. 2008. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

Seznam grafů

1. Graf č. 1 – Vlivy působící na volbu další vzdělávací a profesní dráhy žáků základních škol pohledem žáků
2. Graf č. 2 – Vlivy působící na volbu další vzdělávací a profesní dráhy žáků základních škol pohledem rodičů

Seznam příloh

1. Příloha č. 1 – Rozhovor se žákem č. 1 – Markéta
2. Příloha č. 2 – Rozhovor se žákem č. 2 – Tereza
3. Příloha č. 3 – Rozhovor se žákem č. 3 – Pavel
4. Příloha č. 4 – Rozhovor se žákem č. 4 – Klára
5. Příloha č. 5 – Rozhovor s rodičem č. 1 – matka Markéty
6. Příloha č. 6 – Rozhovor s rodičem č. 2 – matka Terezy
7. Příloha č. 7 – Rozhovor s výchovnou poradkyní

Příloha č. 1

Rozhovor se žákem č. 1 - Markéta

Co bys rád studoval/a, a proč?

„Já bych ráda šla na gymnázium. Zkoušela jsem to už v 5. ročníku, ale tehdy to nevyšlo. Ted' chodím i na kurzy z matiky co dělají přímo na tom gymplu. Tehdy mně to asi bylo celkem jedno, ale ted' už bych se ráda dostala.“

Už víš, jakou střední školu (obor) si napíšeš do přihlášky? Co tě vedlo k tomuto rozhodnutí?

„Napsala jsem si to gymnázium a jako druhou školu ekonomku. Ale radši bych šla na ten gympl. Na ekonomku jsem si napsala jenom protože jsem žádnou druhou školu nevěděla a na tomto jsem se domluvila s našima.“

A proč sis nedala i druhou přihlášku na nějaké jiné gymnázium?

„Já chci jít jenom sem. Říká se, že je to hodně dobrý gympl a i bratránek co tam studoval se pak dostal na nějakou vysokou chemickou, tak si říkám, že to tam musí být fakt dobrý.“

Kdy jsi se začal/a otázkami volby střední školy poprvé zabývat?

„Já ani nevím. Tak když jsem si dávala už z té pětky, tak asi tehdy, ale to mně spíš rozhodli naši, protože jsem měla vždycky dobré známky, tak chtěli abych na ten gympl šla. Ale ted' na druhém stupni asi až kolem osmičky, když to začali řešit i ve škole. Ale stejně jsem nepřemýšlela o jiné škole než je ten gympl.“

Jak si představuješ svoji budoucnost? Přemýšlel/a jsi někdy o své budoucnosti?

„Jo celkem často o tom přemýšlím. Asi bych chtěla být doktorka jako je moje mamka. Vždycky mně vykládá příběhy z nemocnice a líbí se mně to. Ale nějaké věci jsou i trochu nechutné, tak se ještě rozhoduju. A hlavně kdybych se dostala na ten gympl, tak to povolání ještě ted' nemusím moc řešit. Ale jo, chtěla bych být doktorka, třeba někde na pohotovosti. Sleduju i seriál Chirurgové, tak i z tama trochu vím jak to tam chodí.“

Jaké profese bys chtěla/a vykonávat?

„No právě tu doktorku. A možná by mně stačila i zdravotní sestra, ale ta doktorka by byla lepší. A kdyby to náhodou nevyšlo, tak bych chtěla být třeba právníčka. Žádného teda neznám, ale ve filmech to vždycky vypadá dobře. Jak chodí v těch kostýmkách a je kolem nich hodně chlapů.“

Změnilo se nějak tvé rozhodnutí věkem?

„Já si moc nepamatuju co jsem chtěla dělat jako malá. Ale doktorka jsem kvůli mamce chtěla být asi vždycky. A třeba jako úplně malá si pamatuju, že jsem chtěla být baletka. A ještě jsem chvíli přemýšlela o policajtce, ale to spíš kvůli sestřence, že to dělá, tak se mně to líbilo.“

Co nebo kdo tě nejvíc ovlivňuje při rozhodování o SŠ?

„No ta mamka. A taky hodně třeba seriály. Ti Chirurgové nebo teď chodila na Nově Pohotovost, tak to bylo taky super. Vždycky se mně tam někdo líbí a chtěla bych to taky tak zažívat jako oni.“

Zohledňuješ své zájmy při volbě SŠ?

„To nevím. Já třeba ráda čtu, tak nevím jestli to jde nějak zohlednit. Nebo ráda jezdím na bruslích s kamarádkami, takže se na zájmy asi moc nedívám. Mám třeba i ráda kytky, ale nepůjdu kvůli tomu na květinářku.“

Je něco co ti dělá při volbě střední školy starosti, z čeho máš strach?

„Bojím se, abych se na gympl dostala, když už jsem to jednou zkoušela a nevyšlo to. A kdybych musela na tu ekonomku, tak že tam nebudu nikoho znát. Tady (na gymnáziu) už chodím na ty kurzy, takže už tam mám nějaké známé.“

Je něco s čím si nevíš rady, s čím bys potřeboval/a poradit?

„Teď už asi ne. Přihlášky už mám podané, tak jenom čekám kdy budou třeba přijímačky. Těch se celkem bojím. Ale já jsem to měla všechno celkem dobře promyšlené, tak to musí jen vyjít.“

Máš nějakou alternativu pokud by ses na střední školu nedostal/a?

„No mám tu ekonomku, ale pokud bych se nedostala ani tam, tak nevím. O tom jsem vůbec nepřemýšlela. Ale já mám dobré známky, tak bych se snad měla dostat. I když strach z toho

mám. Ale už se i těším, že konečně nebudu chodit na základku.“

Mluvíš se svojí matkou, otcem nebo oběma rodiči o střední škole? O čem nejčastěji mluvíte?

„Spíš o tom mluvíme s mamkou. Ona ví, že bych taky chtěla být doktorka. Ani mně to nijak nevymlouvala, spíš je ráda, že chci dělat to co ona. A často se mě i ptala, jestli mě to doopravdy bude bavit. Abych třeba z gymplu nechtěla za rok odejít, ale to jsem říkala, že ne. No a tatka se o tom dozvídal spíš přes mamku. Jako věděl kam chci jít, ale říkala mu to spíš ona.“

Víš jakou SŠ by si pro tebe představovali?

„Jo ten gympl. A podle mě jsou i rádi, že jsem to taky chtěla.“

Mluví ti rodiče do výběru SŠ?

„No nemluvili, protože jsme to chtěli stejně.“

Mluvíš se spolužáky, kamarády, sourozenci o střední škole? O čem nejčastěji mluvíte?

„Se ségrou ne, ta je ještě malá. A s kamarádkama hodně. Oni ale na gympl nechtěly jít, takže tam jdu z nás čtyř co jsme nejlepší kámošky sama. Ale hlásil se tam ještě Petr od nás ze třídy, tak jsme se teď bavili třeba o přihláškách nebo i o přijímačkách. A pak se o tom taky bavím s lidma z toho kurzu, jaká ta škola asi je, co o ní ví oni a tak. Já jim vždycky vykládám o tom bratránkovi co tam studoval a co vím od něj.“

Jaké střední školy budou volit tvoji kamarádi, spolužáci? Přemýšlel/a jsi o stejných školách jako oni?

„To ne. Já mám tři nejlepší kamarádky. Dvě z nich jdou na tu ekonomku co mám i já podanou přihlášku, a ta třetí Klárka jde jenom na kadeřnici. A jinak ve třídě je toho víc. Kluci jdou třeba na nějaké mechaniky nebo hodně lidí jde na tu ekonomku. Ta škola je blízko a chodí tam fakt dost lidí. Anebo i na zdravku se hlásila jedna holka a i jeden kluk ze třídy.“

Co mělo na tvé rozhodování největší vliv?

„To nevím, asi moje mamka a taky, že už o tom přemýšlím hodně dlouho.“

Kde všude hledáš informace, které potřebuješ k volbě střední školy?

„No hledala jsem hodně na internetu. Dívala jsem se na stránky toho gymplu a i na jiné, ale nic se mně tak nelíbilo. Nebo nenašla jsem nic co by mě nějak víc zaujalo. A stejně pokud chci být doktorka, tak nikam jinam jít nemůžu.“

Jaké informace ti poskytuje základní škola? Kdo informace poskytuje a jakým způsobem? Byli jste na nějaké exkurzi?

„Na základce jsme dělali nějaké testy s výchovnou poradkyní, jakože jaké povolání se hodí k naší osobnosti a co by nás mohlo bavit podle našich zájmů a tak. A ona je i naše třídní, tak se nám snažila i hodně pomoci s tím kam podat přihlášku. A řekla nám kolik přihlášek a do kdy mají být odevzdané, a tak. Ale jinak asi nic. Ještě jsme se v počítačích vlastně dívali na net kde můžeme ty školy hledat. A byli jsme na nějaké přednášce na úřadu práce.“

Jakou roli by měli mít při volbě střední školy ZŠ, třídní učitel, výchovný poradce, rodiče?

„To nevím. Tak asi by nám měli pomáhat. Hlavně teda těm, kteří vůbec neví co chtějí dělat nebo co chtějí studovat. S náma se o tom třeba třídní hodně bavila, co by koho bavilo a tak, ale že bych šla sama za někým to ne.“

Kdo by měl mít při volbě střední školy poslední slovo?

„Určitě já.“

Co je pro tebe při volbě SŠ nejdůležitější?

„Hlavní je, aby mě to bavilo. Abych nemusela za půl roku za mamkou, že chci jít někam jinam. A jsem taky ráda, že už jsem to měla vlastně dávno rozhodnuté. Někteří ze třídy vůbec nevěděli kam půjdou a bylo jim to i jedno. To bych nechtěla.“

Příloha č. 2

Rozhovor se žákem č. 2 – Tereza

Co bys rád studoval/a, a proč?

„Ráda bych studovala střední uměleckou školu, protože ráda maluji a myslím, že mi to i jde.“

Už víš, jakou střední školu (obor) si napíšeš do přihlášky? Co tě vedlo k tomuto rozhodnutí?

„Napsala jsem si tam tu Střední uměleckou a jako druhou obchodní akademii. Ale tu Obchodní akademii jsem si zapsala spíš kvůli rodičům.“

Kdy jsi se začal/a otázkami volby střední školy poprvé zabývat?

„Asi tak na začátku 8. třídy. Kdy se nás na to už začali pomalu ptát učitelé i učitelka ve výtvarném kroužku.“

Jak si představuješ svoji budoucnost? Přemýšlel/a jsi někdy o své budoucnosti?

„Ale jo přemýšlela, určité představy mám, ale uvidím, jak to všechno vyjde.“

Jaké profese bys chtěl/a vykonávat?

„Tak návrhářka oděvů nebo učitelka výtvarného kroužku.“

Změnilo se nějak tvé rozhodnutí věkem?

„Určitě se to měnilo. Jako malá jsem chtěla být princeznou, později zpěvačkou a v páté třídě veterinářkou.“

Co nebo kdo tě nejvíc ovlivňuje při rozhodování o SŠ?

„Učitelka výtvarného kroužku, rodiče a i kamarádky.“

Zohledňuješ své zájmy při volbě SŠ?

„Určitě je zohledňuji. Teď se vlastně zaměřuji jenom na to malování, které mě baví. Nedokážu si moc představit, že bych musela jít jinam. Stejně bych chtěla pořád malovat.“

Je něco co ti dělá při volbě střední školy starosti, z čeho máš strach?

„Strach mám asi jen z přijímacích zkoušek. Budu dělat talentovky, tak nevím co zvládnou namalovat.“

Je něco s čím si nevíš rady, s čím bys potřeboval/a poradit?

„Určitě jsem se potřebovala poradit s vyplněním a podáním přihlášky. Ale jinak jsem byla už rozhodnutá kam ji chci podat.“

Máš nějakou alternativu pokud by ses na střední školu nedostal/a?

„Nemám, tak doufám, že se na nějakou střední školu dostanu. Snad vyjde když tak ta obchodní akademie.“

Mluvíš se svojí matkou, otcem nebo oběma rodiči o střední škole? O čem nejčastěji mluvíte?

„Ano mluvím. Sestra mi vykládá zážitky z gymnázia a vím, že tam jít nechci. A s rodiči jen tak občas. Spíš se bavíme co bych chtěla dělat potom, jako po té umělecké škole. Jestli by mně vůbec k něčemu byla a tak.“

Víš jakou SŠ by si pro tebe představovali?

„Obchodní akademii.“

Mluví ti rodiče do výběru SŠ?

„Rodiče spíš radí. Do ničeho mě nenutí, nikdy jsme se kvůli tomu třeba nehádali nebo tak. Oni ví, že ráda maluji a líbí se jim to“

Mluvíš se spolužáky, kamarády, sourozenci o střední škole? O čem nejčastěji mluvíte?

„Bavíme se o tom až teď poslední rok. No kam se kdo bude hlásit a taky, že už se potom nebudeme tolik vídat a rozpadneme se jako kolektiv.“

Jaké střední školy budou volit tvoji kamarádi, spolužáci? Přemýšlel/a jsi o stejných školách jako oni?

„Nejvíce gymnázium a obchodní akademii.“

Co mělo na tvé rozhodování největší vliv?

„Učitelka z výtvarné výchovy a z výtvarného kroužku. Ona mě vždycky strašně podporovala v malování. Říká, že mám talent a že bych určitě uměleckou měla zkusit.“

Kde všude hledáš informace, které potřebuješ k volbě střední školy?

„Informace hledám hlavně na internetu nebo od známých, co školu už navštěvují.“

Jaké informace ti poskytuje základní škola? Kdo informace poskytuje a jakým způsobem? Byli jste na nějaké exkurzi?

„Třídní učitelka s námi byla na veletrhu středních škol a na úřadu práce.“

Jakou roli by měli mít při volbě střední školy ZŠ, třídní učitel, výchovný poradce, rodiče?

„No tak spíše informativní. Ale rozhodnutí by mělo být určitě na nás samotných.“

Kdo by měl mít při volbě střední školy poslední slovo?

„Já.“

Co je pro tebe při volbě SŠ nejdůležitější?

„Aby mě moje budoucí povolání bavilo. Abych nezůstala sedět někde v kanclu a celý den se dívala do počítače.“

Příloha č. 3

Rozhovor se žákem č. 3 – Pavel

Co bys rád studoval/a, a proč?

„Já jsem vždycky chtěl být nějaký obchodník nebo mít třeba nějakou svoji firmu, abych měl dost peněz. Takže bych rád šel třeba na nějakou obchodku nebo gympl nebo něco takového, ale na to nemám. Spíš mě do toho vždycky tlačili rodiče. Naštěstí se loni rozvedli, takže teď se o to nikdo moc nezajímá.“

A už víš, jakou střední školu (obor) si napíšeš do přihlášky? Co tě vedlo k tomuto rozhodnutí?

„Nakonec půjdu na mechanika. Je tam maturita, takže naši nebudou nijak prudit, ale druhou přihlášku mám jenom učňák. Je to na stejné škole, ale na zámečníka. Takže bych pak měl jenom výuční list. Ale stejnou školu má i taťka, takže tomu moc nevadí, kdybych tam šel.“

Kdy jsi se začal/a otázkami volby střední školy poprvé zabývat?

„Tak asi jako děcko jsem o tom přemýšlel nebo měl jsem nějaké povolání, které bych chtěl dělat. Ale spíš se to měnilo až ve škole jak jsem zjistil, že mě škola moc nebaví. Tak už jsem ustupoval z takových těch požadavků velkých. A teď jsem se o těch oborech rozhodl až třeba před Vánoce.“

Jak si představuješ svoji budoucnost? Přemýšlel/a jsi někdy o své budoucnosti?

„Ani ne. Tak jestli dodělám tu školu, tak budu asi pracovat někde jako nějaký mechanik, třeba ve fabrice někde. Ani nevím jestli by mě to bavilo, ale když jsem tam musel něco napsat do té přihlášky, tak mně to přišlo jako celkem v pohodě. Já bych třeba chtěl aj někam odjet do zahraničí, ale to bych zas musel umět jazyky. Ale mám v Kanadě bratránka, tak třeba pojedu za ním.“

Jaké profese bys chtěl/a vykonávat?

„Něco kde bych měl hodně peněz. Ne, já ještě nevím.“

Změnilo se nějak tvé rozhodnutí věkem?

„Měnilo se to (rozhodnutí), jako menší jsem chtěl pracovat v dole. Děda tam pracoval a mě vždycky bavilo poslouchat jak o tom mluví. Připadalo mně, že to dělají opravdoví chlapi. No anebo třeba hokejista jsem chtěl být jako menší, a to jsem ani hokej moc nehrál.“

Co nebo kdo tě nejvíc ovlivňuje při rozhodování o SŠ?

„Asi kamoši. Nechci jít na střední sám, takže jsme se o tom hodně i bavili, abychom vybrali nějakou školu, která by pro nás mohla být dobrá.“

Zohledňuješ své zájmy při volbě SŠ?

„Já nevím. Asi moc ne. Nevím jestli mě ta mechanika bude bavit, ale třeba opravovat motorky mě baví, takže asi jo.“

Je něco co ti dělá při volbě střední školy starosti, z čeho máš strach?

„Asi přijímačky. Nijak se na ně nechystám, takže nevím jestli to zvládnu. Je mně to celkem jedno, ale zas chtěl bych se někam dostat, abych nemusel třeba do práce. To si nedokážu moc představit.“

Je něco s čím si nevíš rady, s čím bys potřeboval/a poradit?

„Asi ne. Možná s přihláška jsem přesně nevěděl, ale to nám učitelka ve škole celkem vysvětlila potom, takže asi nic jiného.“

Máš nějakou alternativu pokud by ses na střední školu nedostal/a?

„To nemám vůbec. Učitelka nám ale teď říká, že nás prej vezmou, že ty školy mají málo žáků, tak se na to tak trochu spoléhám.“

Mluvíš se svojí matkou, otcem nebo oběma rodiči o střední škole? O čem nejčastěji mluvíte?

„Jako neptám se jich. Ale oni o tom stejně vždycky mluví. Že by chtěli, abych si udělal maturitu, a tak. A mluvím s něma s každým zvlášť, protože jsou rozvedení. Ale víc to zajímá asi mamku. Tatka je myslím celkem rád, že jsem si druhou přihlášku dal na toho zámečníka.“

Víš jakou SŠ by si pro tebe představovali?

„Mamka nějakou obchodní akademii nebo gympl určitě. Tatka je spokojený.“

Mluví ti rodiče do výběru SŠ?

„Naši mě do toho nutili spíš když byli ještě spolu, teď jak se rozváděli, tak měli jiné starosti.“

Mluvíš se spolužáky, kamarády, sourozenci o střední škole? O čem nejčastěji mluvíte?

„S kámošema se o tom hodně bavíme. Hlavně bysme chtěli někteří zůstat spolu, tak jsme to i plánovali trochu. Takže i proto jsem si tam dal ten maturitní obor.“

Jaké střední školy budou volit tvoji kamarádi, spolužáci? Přemýšlel/a jsi o stejných školách jako oni?

„Úplně stejné školy jsme si dali ještě se dvěma kámošema. Ostatní moc nevím, jen co říkali když jsme se o tom bavili s třídní. Tak jdou třeba na gymply a tak. Ale celkem různě.“

Co mělo na tvé rozhodování největší vliv?

„Asi naši a kamoši.“

Kde všude hledáš informace, které potřebuješ k volbě střední školy?

„Hledal jsem jenom na netu.“

Jaké informace ti poskytuje základní škola? Kdo informace poskytuje a jakým způsobem?

„Byli jsme na nějakém veletrhu středních škol a na úřadě práce. Na nějaké přednášce kde nám taky vykládali o školách. Ale na tom veletrhu to bylo celkem dobré. Mluvili tam normálně ti studenti, takže i řekli co se jim na těch školách nelíbí, a tak.“

Jakou roli by měli mít při volbě střední školy ZŠ, třídní učitel, výchovný poradce, rodiče?

„Tak asi by měli umět poradit. Ale neměli by nás do ničeho nutit. Stejně by nám to pak dlouho nevydrželo na té škole, kdyby nás to vůbec nebavilo a šli jsme tam jenom kvůli nim.“

Kdo by měl mít při volbě střední školy poslední slovo?

„Já.“

Co je pro tebe při volbě SŠ nejdůležitější?

„Tak důležité je, abych to zvládnul (střední školu), protože se sice učím celkem dobře, ale nebaví mě to. A asi abych potom mohl i pracovat hned. A ne že bych nemohl najít žádnou práci.“

Příloha č. 4

Rozhovor se žákem č. 4 – Klára

Co bys rád studoval/a, a proč?

„Já bych chtěla být učitelka, mamka pracuje v mateřské školce a často jsem tam za ní chodila. Tam se mi zalíbila práce s dětmi. S těma děčkama mě to baví nebo třeba na prvním stupni ještě. Ale na druhém už určitě ne. To bych nezvládla se otravovat s něma. Když si vybavím jak se k některým učitelům chováme my, tak je občas i lituju.“

Už víš, jakou střední školu (obor) si napíšeš do přihlášky? Co tě vedlo k tomuto rozhodnutí?

„Jo jako první přihlášku jsem si vyplnila gymnázium, abych pak mohla jít třeba na vysokou na tu učitelku. A jako druhou jsem si dala na stejnou školu, ale na jiný obor. Jmenuje se to předškolní a mimoškolní pedagogika. To bych nemusela ani na vysokou a zrovna bych mohla učit v té školce. Ale já bych na tu výšku asi stejně chtěla.“

Kdy jsi se začal/a otázkami volby střední školy poprvé zabývat?

„No jako nějak víc zabývat asi až tak v osmičce. Až se s náma o tom začali bavit třeba i učitelky. Ale o tom co budu nebo co bych spíš chtěla dělat jsem přemýšlela celkem často.“

Jak si představuješ svoji budoucnost? Přemýšlel/a jsi někdy o své budoucnosti?

„Jako co? Kde bych chtěla pracovat nebo tak o všem?“

Můžeš povídat o všem co sis v souvislosti s tvou budoucností představovala. Nejenom o povolání.

„Tak já bych asi nechtěla dopadnout jak mamka, že žije v bytě s chlapem, kterého teď nenávidí a nemůže s tím nic dělat. Já bych chtěla někoho s kým budu šťastná a chtěla bych velký dům. A hlavně, aby můj manžel pracoval, protože bych taky nechtěla sama živit celou rodinu. Ale třeba si myslím, že si jinak celkem rozumíme i s bráchou, tak to bych chtěla, aby tak zůstalo.“

Jaké profese bys chtěl/a vykonávat?

„Tak už jsem říkala tu učitelku v mateřské školce nebo na základce. Anebo klidně i cokoliv jiného s malýma dětma. Třeba jim nějak pomáhat, aby je rodiče nebili, nebo tak.“

Změnilo se nějak tvé rozhodnutí věkem?

„Jo určitě se to mění věkem. Já jsem chtěla být hrozně doktorka, ale to už teď ne. Vím jak je to strašně těžké a mě moc nejde chemie, která je tam potřeba. To jsem si zjišťovala.“

Co nebo kdo tě nejvíc ovlivňuje při rozhodování o SŠ?

„No tak určitě mamka.“

Zohledňuješ své zájmy při volbě SŠ?

„Asi ne. Nebo já nevím, tak s děčkama mě to baví. Občas jsem i chodila hlídat sestřence jejího syna, tak jsem se s ním hrála. Takže možná jo. Vždycky jsem pro něho vymýšlela různé hry nebo jsme malovali obrázky, ale on je ještě dost malý, takže toho moc nezvládal.“

Je něco co ti dělá při volbě střední školy starosti, z čeho máš strach?

„Při volbě asi ani ne. Spíš se bojím až toho přechodu na novou školu. Abych věděla, co po mně vůbec kdo chce. A taky trochu přijímaček nebo abych se hned na začátku nějak neztrapnila a všichni by se mně třeba smáli potom.“

Je něco s čím si nevíš rady, s čím bys potřeboval/a poradit?

„Moc nevím jak se mám připravovat na přijímačky. Sice jsem se dívala na nějaké testy z loňských ročníků, takže vím co tam tak přibližně bývá a zkoušela jsem si i na internetu nějaké zkoušky nanečisto. Ale stejně je to těžké když nevíme co přesně se máme učit.“

Máš nějakou alternativu pokud by ses na střední školu nedostal/a?

„Nemám žádnou jinou alternativu.“

Mluvíš se svojí matkou, otcem nebo oběma rodiči o střední škole? O čem nejčastěji mluvíte?

„Jo s mamkou, to už jsem říkala. Nemluvíme jen o střední škole, ale celkově jak si právě představuju budoucnost a co bych chtěla dělat. Ona ví, že chci být učitelka a je ráda. Má to

v mateřské školce taky ráda, takže mně to schvaluje. No a s otcem se nebavím, takže ne.“

Víš jakou SŠ by si pro tebe představovali?

„Jsou spokojeni s mým výběrem.“

Mluví ti rodiče do výběru SŠ?

„Ne, nikdy mně do toho nemluvila. Ona teda nemusela, ale myslím, že i kdybych se rozhodla jinak, tak mě podpoří. Možná jediné kdybych chtěla jít jenom na nějaký učňák, tak by se jí to nelíbilo, protože ho sama má a chce abych měla maturitu.“

Mluvíš se spolužáky, kamarády, sourozenci o střední škole? O čem nejčastěji mluvíte?

„S bráchou ne, on teda ví kam jsem si přihlášky dala, ale nijak jsme se o tom nebavili. On mě spíš nechápe, proč chci dělat s děckama. No a s holkama se o tom bavíme. Mluvíme třeba hodně o tom, že se musíme vídat dál i když už spolu nebudeme chodit do školy.“

Jaké střední školy budou volit tvoji kamarádi, spolužáci? Přemýšlel/a jsi o stejných školách jako oni?

„Jo jdeme celkem na hodně podobné školy. S kámoškou jsme si daly spolu přihlášku na gympl a jdou tam i dva kluci ze třídy. Na tu pedagogickou teda nechce jít nikdo další kromě mě. Kluci třeba vím, že jdou na nějaký cestovní ruch a taky něco s počítačema.“

Co mělo na tvé rozhodování největší vliv?

„Tak asi ta mamka a taky, že mám ráda děti.“

Kde všude hledáš informace, které potřebuješ k volbě střední školy?

„Jenom internet.“

Jaké informace ti poskytuje základní škola? Kdo informace poskytuje a jakým způsobem? Byli jste na nějaké exkurzi?

„Ukazovali nám ve škole nějaké stránky kde se můžeme podívat na seznamy škol a i ty stránky s téma zkušebníma testama z přijímaček. Byli jsme na veletrhu středních škol a na úřadu práce. Jinak jsme měli nějakou přednášku s výchovnou poradkyní a byl tam i ředitel.“

Jakou roli by měli mít při volbě střední školy ZŠ, třídní učitel, výchovný poradce, rodiče?

„Měli by mít spíš nějakou pomocnou roli, aby nám dokázali poradit. A rodiče hlavně podpořit v těch našich rozhodnutích.“

Kdo by měl mít při volbě střední školy poslední slovo?

„Určitě já.“

Co je pro tebe při volbě SŠ nejdůležitější?

„Aby mě ta škola bavila a mohla jsem se tím v budoucnu živit. Nechci teď něco vystudovat a potom pracovat jako něco úplně jiného.“

Příloha č. 5

Rozhovor s rodičem č. 1 – matka Markéty

Víte o jakém povolání přemýšlela Vaše dcera?

„Ona často mluví o tom, že by chtěla být doktorka jako já. Jinak měla ještě nějaké dětské sny, jako jsou baletky nebo zpěvačky, ale teď když o povolání mluví jako skoro dospělá, tak zmiňuje jenom tu doktorku. Já jsem taky lékařka, takže je jasné po kom to má.“

Jaké povolání jste si pro ni představovala Vy?

„Mně je v podstatě jedno co bude dělat, jen chci, aby šla na vysokou. Takže od začátku přemýšlíme o gymnáziu, má dobré známky, je chytrá, tak proč ne. Zkoušela to i z páté třídy, ale bohužel to nevyšlo. Ona navíc často mluví o tom, že by chtěla být doktorka jako já.“

Kdy jste se začala zabývat volbou povolání své dcery?

„Přímo volbou povolání nevím, ale školou už v páté třídě, když jsme ji hlásili na gymnázium. Chtěla jsem, aby si tam na to přivykla trošku dřív. My počítáme s tím, že se tam dostane a povolání nebudeme muset ještě chvíli řešit. Ale bavíme se spolu o tom, co by chtěla nebo co by ji bavilo.“

Jak prožíváte volbu povolání? Vnímáte nějaké problémy spojené s volbou?

„Mně připadá, že je teď strašně brzo na nějaké rozhodování. Já jsem to měla taky tak, že jsem šla na gymnázium, takže i Markétce chceme poskytnout trochu víc času. Jinak doufám, že žádné problémy nebudou, je to chytrá holka.“

Jak vnímáte pomoc základní školy s volbou povolání?

„Já myslím, že škola pomáhá dostatečně. Kolikrát Markétka přišla, že dělali nějaké testy související s volbou střední školy. A byli i na úřadě práce se podívat. Taky mně ukazovala internetové stránky s profesním poradenstvím o nich se také dozvěděla ze školy, takže myslím, že se jim tam v tomto ohledu věnují dostatečně. Podle mě jejich úkolem je děti spíš informovat, aby věděli jaké mohou mít možnosti, ale samotné rozhodnutí nebo i rozhodování by mělo být na nich samotných a na rodině.“

Mluvíte se svou dcerou o volbě povolání?

„Jasně mluvíme o tom. Já vím, že chce dělat tu doktorku, ale ptala jsem se jí jestli by jí to opravdu bavilo. Vím jak je to strašně náročné povolání a hlavně to studium není žádná hračka. Ona je chytrá, ví to, a stejně to chce, takže je to v pohodě. Ale za ty čtyři roky na gymnáziu se všechno může ještě změnit.“

V čem vidíte svoji roli v procesu volby povolání?

„Já si hlavně myslím, že by rodiče měli své děti podporovat. I když mně se to mluví, když Markét chce jít na gymnáziu, chce být doktorka. Který rodič by tohle nechtěl, že jo? Ale i tak, já s ní o tom mluvím, radím jí, do ničeho ji netlačím, a tím pádem ona se v souvislosti s tímto za mnou nebojí jít.“

Jaký význam připisujete v procesu volby povolání spolužákům a kamarádům?

„Myslím, že kamarádky na volbu moc velký vliv nemají. Markét se spíš bojí, aby se s holkama nepřestala vidat, protože jdou každá na jinou školu. A to víte, že se vztahy občas zpretrhají, ale má před sebou ještě tolik věcí, potká nové lidi. A já mám kamarádky ze základky do teď, takže to není taková tragédie, jak ony si myslí.“

Využíváte nějakých informačních zdrojů při volbě povolání?

„Dívali jsme se s manželem jenom na internet. A společně i s Markét jsme byli na dnu otevřených dveří jak na gymnáziu, tak i na ekonomce, kam si dala druhou přihlášku. Jinak nic, vždyť na internetu najedete všechno.“

Příloha č. 6

Rozhovor s rodičem č. 2 – matka Terezy

Víte o jakém povolání přemýšlela Vaše dcera?

„Ona chce malovat, takže si napsala umprumku, je to umělecká škola. Malování jí jde a baví jí to.“

Jaké povolání jste si pro ni představovala Vy?

„Já jsem chtěla, aby si dala přihlášku na obchodní akademii. Domluvily jsme se, že si může dát jako první tu uměleckou, ale pokud to nevyjde hned napoprvé, tak půjde tam.“

Kdy jste se začala zabývat volbou povolání své dcery?

„Já se tím nějak moc nezabývám. Spolu jsme to začaly řešit někdy v osmé třídě, ale ona hned přišla s tou uměleckou a vymlouvat jí to nemá cenu podle mě. Akorát by se začala a chtěla by to ještě víc.“

Jak prožíváte volbu povolání? Vnímáte nějaké problémy spojené s volbou?

„Jediné co mě trápí, tak že nebude mít s tou školou žádné využití. Vždyť kolik se ujme návrhářů a jim podobných. Je to krásné, že něco takto umí, ale aby se tím taky užívala.“

Jak vnímáte pomoc základní školy s volbou povolání?

„Byli na veletrhu škol a na úradě práce. Ale podle mě Terezku asi nejvíc ovlivnila učitelka z výtvarného kroužku kam chodí. Ona ji v malování hodně podporuje.“

Mluvíte se svou dcerou o volbě povolání?

„Ano, mluvíme spolu. Já jí to nevymlouvám. Jak říkám, nějak jsme se dohodly a já i ona to respektujeme. Já jsem jí určitě tu uměleckou vymlouvat nechtěla, vím že má talent, ale takových je hodně. Ale vidím na ní, že jí záleží na tom, co na tu školu já říkám, takže ji podporuji.“

V čem vidíte svoji roli v procesu volby povolání?

„Já ji můžu jenom podpořit. Jelikož ona už je rozhodnutá co chce dělat, tak nic jiného dělat nemůžu. Ale kdyby nevěděla, tak bysme se na to samozřejmě zaměřily víc a něco spolu vymyslely.“

Jaký význam připisujete v procesu volby povolání spolužákům a kamarádům?

„Nemyslím, že kamarádi mají nějaký vliv. Ona by se toho malování kvůli nim asi nevzdala. Spíš se bojí, že se nebudou vídat.“

Využíváte nějakých informačních zdrojů při volbě povolání?

„Všechno jsme hledali na internetu.“

Příloha č. 7

Rozhovor s výchovnou poradkyní

Kdy se ve škole spolu s žáky začínáte zabývat otázkami volby povolání?

„Začínáme v průběhu šesté a sedmé třídy v rámci občanské výchovy. To ale dávám žákům jenom krátký dotazník. V osmé třídě se pak volbě povolání už snažím věnovat víc času. Učím je počítače, takže si v průběhu hodin zkusí různé testy, třeba od úřadu práce.“

Jak škola konkrétně pomáhá dospívajícím s volbou povolání?

„Jak říkám, já se snažím dětem věnovat alespoň v rámci svých hodin s nimi. Jinak třídní učitelé s žáky chodí na besedy na úřadech práce, k nám do školy chodí taky žáci ze středních škol na různé besedy a ještě máme každoročně takovou informační schůzku spolu s výchovným poradcem, ředitelem a rodiči.“

Byli jste na nějaké exkurzi týkající se volby povolání žáků?

„Kromě úřadu práce se už nikam jinam nechodí. Nemá cenu chodit třeba do nějakých fabrik, jako jsou čokoládovny, když to stejně ti žáci nechtějí dělat nebo jenom třeba dva ze třiceti.“

Jaký význam podle Vás připisují dospívající volbě povolání na konci základní školy?

„Podle mě minimální, žáci za mnou sami od sebe nepřijdou, takže ani nevím nakolik se rozhodování doopravdy věnují.“

Přístupují žáci k volbě povolání podle Vás zodpovědně?

„Nemůžu říct. Já nevím, protože sami za mnou nepřijdou, že by potřebovali poradit. Možná se baví s třídním učitelem, ale co vím od kolegů, tak ani za nimi nechodí. Berou to spíš na lehkou váhu.“

Co jim činí při volbě povolání největší potíže?

„Podle mě to, že sami ani nevědí co chtějí dělat. A často si žáci až nepřiměřeně věří, přeceňují svoje schopnosti. Čtyřkaři se nám třeba hlásí na průmyslovky, chtějí maturitu, i když vím, že to nebudou zvládat a školy je vždycky vezmou, protože mají nedostatek žáků. Potom je potkám za půl roku a řeknou mi, že už do školy nechodí. Nemůžu jim ale říkat kam

se mají přihlásit, ani je tak dobře neznám, abych věděla na co přesně se hodí. A navíc bych často narazila i u rodičů, kdybych řekla, že jejich dítě má jít jen na učňovský obor.“

Podle čeho se dle Vás dospívající při volbě povolání rozhodují?

„Nevím podle čeho se rozhodují. Oni se mně s tím nesarvěří a nic mně neřeknou. Ale asi ne podle toho jaká povolání jsou teď nejvíc potřeba. Protože když jdeme třeba na besedu na úřad práce a tam jim řeknou, že automechaniky nepotřebují, tak si několik kluků tu přihlášku na automechaniku stejně dá. Nebo holky chodí pořád jen na kadeřnice a kosmetičky. Pokud přímo jejich rodiče nemají svoje podnikání, tak se málokdo z nich dokáže tímto uživit. Zapomíná se na obory jako instalatér nebo kominík. Ale já jim to přikazovat nemůžu.“

Myslíte si, že žáky více ovlivňují při volbě povolání rodiče nebo kamarádi?

„Určitě rodiče.“

Myslíte si, že má na žáky vliv také vzdělání rodičů?

„Určitě ano. Rodiče co mají vysokoškolské vzdělání většinou nechtějí, aby jejich dítě šlo na učňák, i když by to pro něj mohlo být lepší a víc ho to bavilo. Nebo naopak rodiče dětem vymlouvají povolání, která sami dělají.“

Zapojují se do volby povolání spolu se školou i rodiče?

„Jenom v rámci těch každoročních informačních schůzek se mnou a ředitelem školy. Jinak moc nejeví zájem nějak se školou v rámci tohoto tématu spolupracovat.“

Jaké informační zdroje dospívající při volbě povolání využívají mimo pomoc ze školy?

„Podle mě jenom internet.“

Sledujete nějakým způsobem zpětně úspěšnost svých bývalých žáků na střední škole?

„Nesleduji a ani nemám jak. Jde pouze o jejich soukromí, takže nemůžu na střední školy volat, abych si zjistila jak si vedou, nejsem jejich právní zástupce. V tomto směru neexistuje žádná zpětná vazba. Já jim jen rozdám přihlášky a oni už si je sami odevzdají. Něco se o nich dozvím jedině v případě, že se časem dojdou na základku podívat, pozdravit nás nebo je potkám někde venku, tak to se jich zeptám jak se jim daří a co dělají. Ale jinak ne.“

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Gabriela Křížková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PaedDr. Alena Jůvová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Žák základní školy a jeho volba další vzdělávací dráhy
Název v angličtině:	Elementary school student and his choice of further education path
Anotace práce:	Diplomová práce se v teoretické části zaměřuje na popis vývojového období žáka, který se nachází v procesu volby dalšího vzdělávání a na možnosti, které může žák využít v procesu profesního poradenství, které je mu nabízeno. Jsou také shrnuty možné vlivy působící na žáka v rámci volby povolání z jeho sociální prostředí. Obecně je také popsán systém kurikulárních dokumentů a vzdělávací soustava platná v ČR. V praktické části jsme se věnovali zejména otázce, zda žáci při volbě střední školy berou již v potaz otázku budoucího povolání.
Klíčová slova:	Žák základní školy, pubescence, profesní poradenství,
Anotace v angličtině:	Diploma thesis in theoretical part focuses on the description of the development of a student who is in the process of further education choices and options that a student can use in the process of career counseling, which is offered to him. Are also summarized possible influences on student choice within the profession from its social environment. In general, also describes the system curricula, and educational system in force in the country. In the practical part, we focused mainly on whether pupils in choosing secondary schools already take into account the question of the future profession.
Klíčová slova v angličtině:	pupil in elementary school, pubescent, career guidance

Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Rozhovor se žákem č. 1 Příloha č. 2 – Rozhovor se žákem č. 2 Příloha č. 3 – Rozhovor se žákem č. 3 Příloha č. 4 – Rozhovor se žákem č. 4 Příloha č. 5 – Rozhovor s rodičem č. 1 – matka Markéty Příloha č. 6 – Rozhovor s rodičem č. 2 – matka Terezy Příloha č. 7 – Rozhovor s výchovnou poradkyní
Rozsah práce:	77 + přílohy
Jazyk práce:	Český jazyk